

Az 1848—49.-KI

P É N Z Ü G Y.

A FORRADALMI IDŐSZAK PÉNZÜGYÉNEK, HITEL-
MŰVELETEINEK ÉS A FORRADALMI KIADÁSOKNAK
ISMERTETÉSE

AZ EREDETI SZÁMADÁSOK

ALAPJÁN

IRTA

LUKÁCS BÉLA.

PEST.

NYOMATOTT AZ „ATHENAEUM” NYOMDÁJÁBAN.

1871.

E L Ő S Z Ó.

Az osztrák kormány, mely hazánkban a fegyverletétel után a helyzet ura maradt, a legszigorúbban vonta felelősségre és számoltatá azon egyéneket, kik a forradalom folyamatában közpénzek kezelésével valának megbizva; — s így azon bevételek és kiadások is összegeztettek, a melyeket a nemzeti — szerintük a forradalmi (Rebellen-Regierung) — kormány eszközölt.

Miután ezen számadások jelentősége az új közjogi átalakulás után az osztrák kormányra nézve elveszett; — de annál érdekesebbekké váltak előttünk részint történelmi szempontból, részint a miatt, hogy egyes pénzügyi műveletekre gyakran történik hivatkozás a politikai és pénzügyi reformok e napjaiban:

Gajzágó Salamon, az állami számvevőszék

IV

elnöke felszólítá az osztrák főszámszékét, hogy miután e számadásokra ott többé ugy sincs szükség, adná azokat a magyar számvévőszék rendelkezése alá.

Mercandin lovag, az osztrák számvévőszék elnöke a legnagyobb előzékenységgel felelt meg e felszólításnak, s az összes 49-iki számadásokat, minden mellékkönyveivel együtt átküldé a magyar állami számvévőszéknek.

Itt volt alkalmam e számadásokat átlapozni s minél tovább lapozgattam bennök, annál érdekesebb- s becsesebbnek tűnt fel előttem a tárgy. A forradalomnak épen pénzügyi oldala a legismeretlenebb, s az eddig megjelent munkákban e tekintetben sok hiány, sok tévedés fordul elő.

Érdekesnek találtam a kérdést, hogy vajjon mennyibe került a nemzetnek a forradalom? azaz hogy helyesebben : melyek voltak azon pénzforrások, melyekkel a nemzeti kormány rövid létezése alatt rendelkezett? s legalább nagyjában hova fordítottak ezen összegek? mennyibe került a belső közigazgatás és mennyibe a háború?

Természetesen, midőn megfelelni igye-

keztem e kérdésre, csakis *a magyar felelős miniszterium, a honvédelmi bizottmány* s az Ausztriától magát elszakítottnak nyilvánított ország *önálló kormányának* pénzügyi műveleteit és pénzkezelését vehettem vala számba. Hogy a forradalom legyőzése az osztrák kormánynak mennyibe került? — továbbá, hogy a polgárháború dühöngése közt, mely egész vidékeket s virágzó városokat pusztított el — mennyi vagyon és nevezetesen mennyi magánvagyon veszett oda? — e kérdéseket tárgyamhoz nem tartozóknak tekintém.

A számadások, melyekre támaszkodtam, rendesen s indokoltan vannak vezetve, — s *a forradalomnak leginkább gyanúsított, legnevezetesebb időszakára esnek*, mert az 1849-iki évre vonatkoznak; az adatok tehát teljes hitelességűek s ezeknek alapján az olvasó is meg fog győződni a forradalmi pénzkezelés tisztaságáról.

Munkámban igyekeztem lehetőleg megővni az objektivitást, mert valamint a 48/49-iki eseményeket nem lehet rendes viszonyok mérlegével megítélni, — ugy ezen időszak pénzügyi műveletei sem képeznek elég kritegiumot arra, hogy vajjon minő financier volt

p. o. Kossuth? — és mert meggyőződése, hogy akkor, midőn kimondatott részünkről miszerint az osztrák államadósságokból nem vállalunk el egy krajczárt sem, — s midőn az osztrák népekkel századokon át közös pénz- és kereskedelmi viszonyokat nem igyekezőnk kiegyenliteni : Magyarországnak ugy politikai mint pénzügyi intézkedésekben alig volt már más választása.

Köszönetemet fejezem ki ezuttal a m. k. állami számvevőszék elnökének *Gajzágó* Salamonnak, ki e hivatalos okmányok felhasználását és nyilvánosság elé hozatalát — tekintettel az adatok történelmi értékére — nekem megengedte.

Pest, 1871. júliusban.

TARTALOM.

	<i>Lap.</i>
Előszó.	III
I. Az ország pénzügyeinek állapota 1848-ban. Az osztrák kormánytól átvett kincstári készlet. . .	1
II. Rendes bevételek és kiadások 1848. jun. végéig	7
III. Jövedelmek és kiadások az 1848. év második felében.	17
IV. Az 1849-iki előirányzat.	26
V. Az 1848/49-iki hiány fedezését célzó hitel-műveletek. Kincstári utalványok.	40
VI. A magyar 1 és 2 frtos bankjegyek és azok ércalapja	45
VII. Hitelművelet; 61 millió hitel.	66
VIII. Az 1849-iki valóságos bevételek és kiadások sommázata.	88
IX. Az 1849-iki valóságos bevételek részletezése.	93
X. Az 1849-iki rendkívüli kiadások részletezése.	98
XI. A forradalom legyőzése után künn maradt előlegek.	101
XII. A kormánybiztosoknak, hadseregfelügyelőknek, egyes csapatparancsnokoknak rendelkezésére adott összegek.	105
XIII. Különféle titkos és hadi czélokra tett kiadások.	117
XIV. A forradalom legyőzése után az osztrákok kezébe esett pénztári maradvány és nyers érc-készlet.	122
Összegezés.	128

I.

Az ország pénzügyeinek állapota 1848-ban. Az osztrák kormánytól átvett kincstári készlet.

1848. apr. 11-én vette kezébe az első felelős miniszterium Magyarország kormányzatát.

Magyarország akkori pénzügyminisztere, midőn hazánk önállóvá vált pénzügyeit átvevé, *az összes álladalmi kincstárakban 506,015 frt 24 1/2 krt talált pengő értékben.*)*

Ezzel kezdte meg a független miniszterium működését. Az állami pénztárak függetlenekké levén a bécsi osztrák kormánytól, ezután már csak a magyar miniszteriumtól vették utasításait, s ennél fogva fölöslegüknek Bécsbe küldése megszüntettetett.

A fentebb nevezett összeget teljes hitelűnek vehetjük. Nem létezett oly indok, mely az akkori pénzügyminisztert arra csábította,

*) If o r v á t h Mihály (Magyarország függetlenségi harca I. k.) különféleképp adja elő ezen összeget; majd 4, majd 6 száz ezeret mond.

vagy készítette volna, hogy akár többet, akár kevesebbet valjon be, mint a mennyit valóban — készletpénz gyanánt ez országban talált. S ezen összeg valódisága mellett tanúságot tesz a bécsi osztrák miniszterium 1848. aug. havi emlékirata is, melyben részletesen elősoroltatnak azon állítólagos sérelmek, melyeket a magyar miniszterium s a magyar országgyűlés a márcziusi törvények szentesítése után az összbirodalom érdeke s a közös érdekek ellenében elkövetett.

Ezen emlékirat szerint: „A magyar miniszterium a Magyarország pénztáraiban talált pénzösszegeket a bécsi középponti kormánnyal való egyetértés nélkül, mellőzvény mindazon igényeket, miket arra, a magánosok iránti kötelezések s a közös státuskincstárnak kölcsönös követelései formáltak, elfoglalta s úgy tekintette mint a magyar pénzügyminiszterium tulajdonát;

„az előbbi kormánynak minden activ tartozásai, melyeknek költségeit a közös fianczia viselte, megtagadtattak;

„egy 120,000 frtból álló összeg a pesti sóháznál a dohánylevél bevételére volt szánva, s minthogy ezen pénzt a magyar fiancizmi-

niszter magához vette, a bécsi financzkormány az alku szerinti dohányár lefizetése iránt zavarba jött;

„a budai főfizető hivatalnál egy a márczius hónapi felszállításra rendelt felesleg és 200,000 frtból álló összeg;

„ismét egy a Budára beküldött ezüstpénzért járó 150,000 frtnyi összeg a központi financiától visszatartatott;

„azon előlegezések, melyeket a középponti pénzügy egyes bányákra nyújtott s a melyekért a megtérítést bányatermesztményekben vagy actív követelésekben kelle vala tenni, meg nem fizettettek; továbbá elvétetett mintegy 94,000 frtnyi rézpénz, melyet az álladalmi közpénztár veretett és megfizetett és Károly-Fehérváron, még Erdélynek egyesülése előtt, t. i. 1848. jun. 3 án 20,000 arany, melyeknek Bécsbe kellett volna küldetni, visszatartatott.“

Ha az itt elősorolt neheztelt összegekből levonjuk a későbbi keletű 20,000 db aranyat, ugyszinte a 94 ezer frtnyi rézpénzt: látni fogjuk, hogy a magyar kormány egy fél millió frtnál nagyobb összeget csakugyan nem vett át működése megkezdésekor; az osztrák

miniszterium, melyet már elejétől fogva sem lehetett a magyar kormány iránti különös rokonszenv és barátsággal vádolni, bizonyára felhordott volna még több sérelmet is, ha talált volna ilyet, mert e tekintetben éppen nem volt válogatós.

Joga volt-e a magyar kormánynak Magyarország jövedelmei megtartásához s az itt találtató pénzkészlet lefoglalásához? Kétségkívül. De másrésről azonban azt sem tagadhatjuk magunk részéről, hogy a maga helyén lett volna a két pénzügyminiszter közti kölcsönös egyezkedés. Utóvégre is a háromszázados kapocsból, a közös érdekek és közösen érdeklő viszonyoknak sokkal több és sokkal szivósabb szálai fűződtek, mintsem azokat a pillanat parancsszava azonnal szétszakithatta, — egy tollvonás megsemmisithette volna. E közös viszonyoknak tekintetbe vétele elodázhatatlan követelmény volt; kölcsönös méltányosság és igazságérzet kiegyenlítette volna azokat. De a békés kibonyolodásnak éppen e két alapfeltétele hiányzott: az igazságérzet az osztrák részén, a méltányosság érzete a mi részünkön. És Kossuth Lajos — kinek vezetésére bizattak akkoron pénzügyeink — éppen

nem volt az egyezkedések és alkudozások barátja. Így történt, hogy megoldatlanul maradtak a pénzügyi kérdések legfontosabbjai, s ez a mulasztás okozta aztán első sorban, hogy az érdekkiegyenlítés a fegyveres eldöntés sorsára lőn bízva.

II.

Rendes bevételek és kiadások 1848. június végéig.

Az álladalmi kincstárakban talált félmilliónyi összegen kívül az országnak más *rendes bevételei* nagyon lehangoló eredményt helyeztek kilátásba.

Biztos valószínűséggel Magyarország *egy évi rendes jövedelmét* (melléktartományait ide nem számítva) 11.567,748 fítra lehetett tenni. Ez a jövedelem is azonban nagy részt csak a rendes viszonyoktól feltételeztetett. Elég kicsiny összeg tekintve azt, hogy Magyarországnak (igaz melléktartományaival együtt) jövedelmei pl. 1870-ben 184.332,859 fítra előírnyoztattak.

Rendes viszonyok közt, rendes időben ama — a jelenlegi adózásokhoz képest — párányi jövedelemmel is sok szépet, sok mindent lehetett volna tenni, — tekintve azt, hogy pénztárainknak a maguk fölöslegét nem

kellett többé Bécsbe a központi pénztárba küldeni, — a honnan nem került többé vissza pénz; hanem nemzeti kormány kezelvén vagyunkat, a fölösleget hazai productiv czélokra fektethette volna be.

Azonban épen ez az alapföltétel hiányzott. Az ország általában lázas állapotban volt már majdnem az év elejétől kezdve, — némely részei már az év közepe felé nyílt háboruban, utóbb az ország minden részében dühöngött a háboru. Ily körülmények közt, a rendes jövedelmek befolyására számítani nem lehetett. A rendes kereset ágai fenakadtak; a kereskedelem az általános európai bonyodalmiak és forrongások közepette tetemesen csökkent; s amit az állam érzett, azt nagy részben érezték az egyesek is, kik részint a már két éven át tartó rossz aratás, részint az urbéri jövedelmek megszűnése, keresetágak és kereskedelem pangása folytán többé vagy kevésbé megvalának támadva annyagi érdekeikben.

Ily körülmények közt — a melyeket még bonyolódottabbá tett a borus jövő sejtelme — az ország rendes bevételeire nem lehetett oly tekintettel lenni, mint midőn rendes viszonyok közt az állami háztartás fő kutforrását képezik

s ehhez járult még az is, hogy az egyes bevételi ágak sokkép meg valának támadva.

Mondtuk, hogy az ország évi jövedelmét körülbelől 12 millióra lehetett előirányozni. Ha Horvátországgal létrejö vala az egyesség, s Erdélylyel az egyesülés ténynyé válik, — ha egy új s czélszerűbb adókules alapján megadóztatik az ország minden lakossa, — szóval a dolgok új rendje szerint a fentebbi évi bevétel még tetemesen szaporodott volna. De a mint a körülmények 1848-ban alakultak, a rendes bevételek szaporodásáról szó sem lehetett.

Meg kell jegyeznünk, hogy akkor a számadási és közigazgatási év nov. 1-jével kezdődött. A midőn a magyar miniszterium átvette a kormányzást, 1847. nov. 1-jétől 1848. aprilisig befolyt már — 6.551,480 frt.

Ezen összegből még az osztrák miniszterium rendelkezése szerint kiadatott 1847. novembertől deczemberig 295.102, deczembertől 1848. márczius végéig 5.730,363 frt.

Az összeg tehát, melyre a magyar kormánynak aprilistől novemberig — a mikor az új közigazgatási év kezdődött — számolnia lehetett : 5.036,268 frt.

Ezen remélhető összegből *junius végéig*
befolyt 2.540,938 frt.

Ehhez a kincstárban talált
készlet 506,015 frt.

Az összeg : 3.046,953 frt.
melylyel a magyar miniszterium 1848. junius
végéig rendelkezhetett.

Lássuk most a kiadásokat 1848. junius
végéig.

A kiadások szükségessége óriási mérvben
növekedett. A lázadás az alvidéken folyton
nagyobb dimenziókat ölt, — s már ekkor
tisztán állott a kormány előtt, hogy szép szó
s őszinte barátságos érzelem nem fogja lecsen-
desíteni e lázadást. Tisztán állott kormány
és nemzet előtt, hogy önvédelmében fegyve-
réhez kell nyulnia, s hogy jogait és önállósá-
gát csak fegyveres erejének, minél nagyobb
kifejtése által védheti és biztosíthatja.

Egyrészt a közigazgatási költségek tete-
mesen szaporodtak; a miniszterium kényte-
len volt átvenni vagy legalább is tovább fi-
zetni a volt kormányok tisztviselőit; — ezen-
kívül új, eddig nem létezett közigazgatási osz-
tályok állítottak fel, minők a honvédelmi,
igazság és külügyi, közlekedési, földmivelés-,

ipar- és kereskedelmi miniszteriumok egészen, a pénz- és vallásügyi miniszteriumok pedig részben. Másrészt a nemzetőrség rendezése, közel 12 ezer főnyi honvédsereg kiállítása, a nemzetőrség egy részének mozgósítása, a lázadások elfojtására használt rendes katonaság zsoldjának felemelése, fegyverek beszerzése, fegyvergyár állítása, ágyutelek felszerelése, hadigőzösök vásárlása és építtetése, — a lázadások elfojtása, várak élelmezése, a szegedi és drávavonali táborok összevonása, rendőri, diplomatai költségek, — s a rendkívüli kiadásoknak ezer és ezer más neme előre nem látott fedezést igényeltek, s valóságos próbára tették a magyar pénztárak kimerithetlenségét.

És daczára ezen óriási mérvben felszaporodott rendkívüli kiadásoknak a magyar pénzügyi kormányzat június hó végéig — a mint ez Kossuth pénzügyi előterjesztéséből, (mely 1848. aug. havában tárgyalatott a képviselőházban s a felsőházban) kitűnik — nemcsak képes volt fedezni minden előfordult kiadást, hanem fedezte ezt a rendes jövedelmekből a nélkül, hogy kölcsönt vagy előlegezést igénybe vett volna.

A kincstári utalványok és magyar pénz-

jegyek — mindkettőről alantabb bővebben lesz szó — még ekkor a folyó s rendkívüli költségek fedezésére igénybe nem vétettek. Kossuth pénzügyi előterjesztése szerint 1848. *junius hó végéig a kiadásokat teljesen fedezte a bevétel, mely mint fentebb láttuk, ezen időszakig meghaladta a 3 milliót.* De a roppantúl emelkedett kiadást a rendes jövedelmekből csak úgy lehetett fedezni, hogy a vidéki pénztárak feleslege nem hagyatott künn az eddigi szokott beszállítási határnapig, hanem szigoruan megköveteltetett ezen pénztáraktól a folytonos beszoigáltatás, némely költségek pedig a vidéki pénztárak apródonkint befolydogáló jövedelmeiből fedeztettek.

E szerint az april—juniusi időszak bezárhato anélkül, hogy a rendkívüli költségek fedezésére rendkívüli segélyforrás nyitása szükségessé vált volna. Az ország, mihelyt Bécestől függetlenné vált, mihelyt pénzkészletét nem kellett oda felküldenie saját — bár megsziporodott szükségeinek fedezésére bő forrással rendelkezett.

Ide igtatjuk ezen időszak pénzügyi eredményére nézve a következő táblázatot :

Bevétel :

1848. apr. 11-én találtatott kész-

pénzben a pénztárban . . .	506,015	frt	24	kr.
Királyi bér	1,262	"	30	"
Harminczad	765,829	"	8	"
Só tiszta szállitmány . . .	1.220,477	"	12	"
Dijak	13,240	"	42	"
Allami javakból	399,393	"	2	"
Megürült papi jószágok . .	10,379	"	38	"
Posta	8,500	"	56	"
Járulékok alapokból . . .	3,566	"	30	"
Királyi szállományok . . .	31,277	"	10	"
Egyéb "	160	"	36	"
Lottojövedelem	2,360	"	—	"
Számadási pótlások és kiegyen-				
litések	1,966	"	40	"
Különfélék	504	"	10	"
Átfutó bevételek	20,412	"	4	"
Megtérített előlegek . . .	2,944	"	41	"
Idegen pénzek	22,653	"	12	"
Összeg :	3.010,943	frt	39	kr.

Kiadás :

A nádornak s az udvari személyzetnek	48,780	frt	—	kr.
A budai királyi lak nagyítására és udvari költségekre . .	61,931	"	18	"

Közádóssági kamat fizetésre	10,246	frt	26	kr.
A katonaság számára	1.488,753	"	51	"
Önkéntes nemzeti sereg	151,061	"	57	"
Tisztviselők fizetése	187,316	"	12	"
Nyugpénzek	29,299	"	1	"
Ellátványok	143	"	43	"
Kegypénzek	4,296	"	49	"
Segélydíjak	2,355	"	32	"
Szálláspénzek	218	"	20	"
Asztalpénzek s járandóságok	1,666	"	40	"
Tisztlakási bérek	2,007	"	—	"
Kincstári épületek fentartása, s házi szükségletek	1,479	"	19	"
Irodai s hivatalkellékek	19,715	"	36	"
Sürgöny's postabérek	431	"	42	"
Utiköltségek s napidíjak	19,865	"	48	"
Napi díjnokok	3,522	"	21	"
Jutalmak s segélydíjak	1,830	"	8	"
Fiumei egészségügyi tanácsnak	2,500	"	—	"
A Portorei scarlievo kórháznak	2,000	"	—	"
Szolgák költségei	471	"	52	"
Alapítványok s járulékok	7,599	"	48	"
Különféle rendes kiadások	4,283	"	39	"
Számadási pótlások	1,990	"	42	"
Különféle rendkívüli költségek	22,481	"	5	"
A bányászati pénztárak, arany és ezüst beváltó hivatalok ellátása	152,649	"	53	"
A nagyszzebeni pénztár számlá- jára	223	"	57	"

Előlegezések	262,961	frt	12	kr.
Visszafizetett idegen pénzek	395	„	—	„
Összesen : 2.491,272	frt	58	kr.	
levonva a bevételből : 3.010,943	„	39	„	
Maradt június végével kész				
pénzben	519	frt.	40	kr.

Meg kell jegyeznünk e kimutatásra nézve, hogy a bevételbe csak a nettoösszegek vannak felvéve; de a magyar állam javára tett kölcsönök vagy ajándékok — melyek ez időszertint még nevezetes összegre ugy sem emelkedtek — nem foglaltatnak ezen kimutatásban.

A *bányászatból* befolyt ugyan ezen időszakban :

45,000 db arany (4 frt 30 kr)	202,500	frt.
ezüst huszasokban	40,000	„
rézpénzben	500	„
eladott rézért	18,941	„
Összesen : 261,941	frt.	

de mivel a bányahivatalok dotatiója 414,591 frtra ment, a 152,649 frt 53 krnyi hiány kiadásba tétetett.

A *katonaság számára* kiadásba tétetett 1.488,753 frt 51 kr. Ez az összeg azonban koránt sem fejezi ki azt az egész összeget, melybe már ekkoron az ország fegyveres ereje került. Ugyanis *hadi adó* czimén láttuk,

nincs a bevételek közt semmifelvéve; a hadi adó ez ideig a hadi pénztárak által kezeltetvén s a *félévi* számadások a tartományi biztosságok által csak május hónap folytán eszközöltetvén, a hadi adó jövedelme csak a katonai év végével tüntethető fel; kiadásba tétetek tehát csakis azon összegek, melyek a behajtott hadi adón felül — mert ez közvetlenül a katonaság szükségletére fordítottatott — a kincstárból adattak ki. Csakis a *rendes katonaságnak* ellátására két hónap alatt 1.488,753 frt 51 krt kellett a hadi adóra pótlékul a kincstárból fizetni, mindamellett, hogy a horvát pártütés folytán a rendes katonaság egy nagy része — miután elszakadt — nem részesült ezen dotatióban. Az összes *hadügyi költségek* pedig ezen 2 hónap alatt 2.189,603 frtra mentek — a hadi adón kívül. Nevezetes összeg, ha azt tekintjük, hogy 1847-ben egy egész év alatt, a hadi adón kívül csak 4 millió erejéig vétettek igénybe a kincstárak.

Az *előlegezések* czimén felvett 262 ezer frtnyi kiadásból megemlítjük a következő nagyobb előlegeket :

A pesti gépgyártársulatnak fegyvergyár-

tásra 70,000 frt.

B. Vay Miklósnak salétromgyártásra	15,000	frt.
A körmeözi pénzverő hivatalnak	26,779	"
a pesti zálogháznak	10,000	"
a budai főposta hivatalnak	4,500	"
a bécsi „magyar díjazó hivatalnak“	10,000	"
Wodianer bankárnak gőzhajógépek meg- szerzésére	30,000	"
Magyar bankjegyek készítése	4,415	"
a redout s a muzeum termeinek ország- gyűlésre alkalmatztatására	8,000	"
váltási kezelés alatt levő 9000 db arany	39,500	"

Felvilágosítást igényel a közadósságok kamatjának fejében felvett 10 ezer frtnyi összeg is, midőn tudjuk, hogy kormány és országgyűlés épen az államadósságok kérdésében volt a legmerevebb. A kamatok fizetése — jövőendőbeli beszámítás mellett azért nem függesztetett fel, mert az illető tőkék magyarországi alapítványokat és az országban lakó hitelezőket illették. Ezek tehát Magyarországon fizettettek hasonlólag a katonai s más nyugdíjakhoz, melyek vegyest fizettettek; a kölcsönös számvetés az osztrák miniszteriummal a magyar kormány részéről kezdeményeztetett, de az idők viszontagságai folytán eredményhez nem vezetett.

III.

Jövedelmek és kiadások az 1848. év második felében.

A mily kielégítő volt az ország pénzügyi helyzete 1848 június végével, oly komorak voltak a kilátások az év második felére nézve.

Már az országgyűlést megnyitó tronbeszédekben hangsúlyozá *István* nádor-helytartó, hogy „az ország védelme és *pénzügye* lesznek a főtárgyak, melyekre a jelenlegi *rendkívüli körülmények* között ő felsége nevében a nemzet képviselőinek figyelmét s godoskodását különösen felhívja.“

A lázadások lecsendesítésére eddig tett kísérletek eredményhez nemcsak nem vezettek, hanem a szakítás már mellőzhetlen eshetőség gyanánt tűnt fel.

Mulhatlanul kellett tehát a szükséges haderő s az ennek előteremtésére szükséges pénzerő iránt rendelkezni, annál is inkább, mert a

rendes pénzbeli források már ezutánra nem voltak elégségesek.

Az 1848 *második félévi költségvetés* kiadásai összesen 28.845,507 frtra valának előírányozva. Erdély közigazgatási költségei azonban nem foglaltatnak ezen összeg alatt.

A 48-iki második félévi budgetkövetkező tételekre oszlott :

A királyi udvar $\frac{3}{4}$ évre . . .	2.166,667	frt.
A nádor udvara s hivatala . . .	112,860	„
Miniszterelnökség . . .	41,750	„
Külügyi miniszterium . . .	49,308	„
Belügyi „ . . .	408,720	„
Penzügyi „ . . .	1.449,910	„
Közmunka miniszterium . . .	4.412,475	„
Ipar- és kereskedelmi miniszterium .	318,813	„
Vallás és közoktatási „ .	825,414	„
Igazságügyi miniszterium . . .	404,590	„
Hadügyi miniszterium . . .	16.480,000	„
Nemzetőrség . . .	2.175,000	„
		félévi összeg : 28.845,507

Eszerint az egész évi kiadás szükséglete — 57.691,014 frt. Mindenesetre elég szerény kiadási előirányzat, a mai viszonyokat véve tekintetbe, midőn a magyar korona országai csak Bécsbe 54.648,404 frtot (1870) küldenek közösigyi kiadások és államadóssági já-

rulék gyanánt. De az akkori viszonyokat véve tekintetbe, ez a kiadási előirányzat is még jóval túlhaladta a rendes bevételeket, — annyira, hogy a kiadás a bevételekkel teljességgel nem állt arányban.

A *hadügyi tárcza* félévi szükséglete a nemzetőrséggel együtt 18.655,000 frtra számított. Ez az összeg feloszlott az országban létező rendes katonaság felemelt zsoldja és élelmezése, a 14 zászlóaljból álló önkéntes honvédsereg ellátása, vár-ellátás és várerősítés s az 1848. jul. 11-iki határozat következtében azonnal kiállítandó 40,000 gyalog és 10,000 lovas költségei s a nemzetőrség és mozgosításának szükséglete között. Ha a hadi tárcza szükségletéhez adjuk a királyi udvartartás szükségletét 2,166,667 frttal, a közmunkákra előirányzott 4,412,475 frtot, a melynek ilyen célra való elköltésére akkor már alig volt kiállítás, — a többi összes közigazgatási szükségletek fedezésére $3\frac{1}{2}$ milliónyi potom összeg marad. Az első állami költségvetés tehát, a mennyire magán viselé az ideiglenességjellegét, ép annyira tünteté fel azt, hogy a háborús idők majdnem kizárólagos tekintetbe vételével készült.

Lássuk már most, hogy ezen szükségletek fedezéséhez az akkori viszonyok között minő forrásokra lehetett számítani.

Felvétetett :

I. Közvetlen adó címén.

Hadi adó	3.900,000	frt.
Toborzási segély	37,500	"
Sz. k. városok dija	9,003	"
Szepesi városok dija	7,128	"
Várerősítési papi segélyaló } Türelmi bér }	— — —	
Összeg : 3.953,631		frt.

II. Közvetett adó.

Harminczad jövedelem	1.070,000	frt.
Sójövedék	2.975,000	"
Pósta	35,000	"
Kereskedelmi és váltótörvényszéki díjak	22,000	"
Összeg : 4.102,000		frt.

III. Államjavak.

Állami javak jövedelme	551,000	frt.
Bányászat Ferenczesatorna } hiányban		
Megürült papi javak jövedelme	2,300	"
Összeg : 553,300		frt.

IV. Különféle közjövedelmek.

Különféle alapítványi járulék . . .	228,135	frt.
Örökülési és birsági díjak . . .	43,500	„

Különféle járulékok :

kamatokból	1,360	„
selyemből	315	„
egészségügyi jövedelemből	1,900	„

Összeg : 275,210

frt.

Ezekhez a Királyhágon tuli jövedelmek :

kincstári javakból	1.350,653	frt
bányászatból	91,936	„

Összeg : 1.442,589

frt.

A jövedelmek összege tehát 10.126,730

A szükséglet 28.845,507

Hiány : 18.718,777

frt.

Ezen bevételi ágakra nézve a következőket kell megjegyeznünk :

A kincstárnak a hadi adón kívüli, ugynevezett kamarai jövedelmei (az államjavak, só, bányászat stb. után) összesen 4.746,641 forintban vétettek föl, s ezen összeg a múlt évek számvetései alapján, a forradalmi viszonyok teljes tekintetbe vételével lőn előirányozva. Nincs miért kétségeskednünk tehát, hogy ezen

összeg a bekövetkezett általános harci zaj daczára legalább megközelítőleg befolyt.

Hadiadó czimén 3.900,000 frt lőn előírányozva. Ugyane czimen 1848. april végével 5.676,387 frt volt tartozásban; a novemberig eső járandóság 2.150,767 frt, a mi, ha teljesen behajtatnék, közel 8 millionyi összeget eredményezne. Ezen összeg fejében azonban csak 50% előírányoztatott részint azért, mert az adóbeszedés hanyag módjánál fogva a tartozások némely adozónál annyira összehalmozódtak, hogy azokat egészben egy félév alatt törlesztenie lehetetlen, részint a pénzkrisis, keresetsökkenés és háborus idők nyomorúságaira való tekintettel.

Az erdélyi kincstári jövedelem a kincstári jószágok s bányászati jövedelem után lőn előírányozva. Az erdélyi adó — Erdély közigaztási rendezéseig — itt nem vétetett tekintetbe.

Az elősorolt jövedelmi források tehát oly neműek, hogy a felvett előírányzat megközelítő erejéig számolni lehetett azokra, még a rendkívüli körülmények daczára is. S így ezen jövedelmet — valóban befolyt, és statusczélokra fel is használt jövedelemnek vehetjük.

A dinasztának a nemzet elleni nyílt há-

boruja csak 1848 okt. havában vált kétségte-
lenné. Nyílt háború dühöngött ugyan már
ezen időig is az ország több vidékein, de még
nem a magyar nemzet nevezetett vala a di-
nasztia által lázadónak. A magyar felelős
miniszterium a király egyetértésével felállí-
tott központi közeg volt, a melynek a király
szava adott tekintélyt, mindaddig, míg Bécs-
ben ennek megbuktatása s a szentesített tör-
vények megszegése határozattá nem vált.
Ezen időig a nemzeti kormány, kivéve Temes,
Torontál, Krassó, Bács, Szerém, Posega, Ve-
rőczemegyéket, Horvátországot és Erdély
némely — ekkoron még csekély — részeit a
magyar korona területén mindenütt engedel-
mességre talált, felszólításai, rendelkezései ha-
zafias önfeláldozással teljesítettek. Az ország-
gyűlés nemcsak a rendkívüli körülmények
által parancsolt hitelt szavazta meg a kor-
mánynak, még pedig minden ellenvetés nél-
kül, — hanem megszavazta a pénzügyminisz-
ternek azon javaslatait is, melyek az akkor
uralkodott áramlat szerint legkevésbé sem di-
csekedhettek népszerűséggel. Helybenhagyta
a budget tárgyalása alkalmával — 1848 aug.
havának vége felé — hogy a hadiadó hátra-

lékaiból, tekintettel a háza szükségletére — ne engedtések el semmi, — noha ezen hátralékok az előbbeni évekből származtak le, midőn ugyyszólva hazafiság volt az államnak idegenek által, s valóban idegen szellemben is, hazánk érdekei ellenében, kezelt jövedelmeit kitelhetőleg kevesbiteni; s noha ezen hátralékok nagy mérvben és súlyosan neheztedtek épen azon néposztályra, mely a közterhek alatt eddig kizárólag maga görnyedezett s melynek hazafiságától már is temérdek áldozatokat követelt az ország. A só ára, noha egy sereg országgyűlés sérelmeit képezé vala, nem szállíttatott le; új adónemek hozattak be, melyeknek terhe feloszlott az ország minden polgára között.

Szóval a törvényhozás mélyen érezte pénzügyminiszterünk azon szavainak igazságát, hogy nem szabad többé az eddigi elvet követnünk, mely szerint a nemzet törvényhozásának törekvése is az idegen kormányzat alatt csak oda irányult, *hogy minél kevesebb jövedelme legyen az államnak; a törvényhozás épen úgy érezte mint a kormány, hogy színleges bevételekkel nem szadad áltatnunk magunkat, s hogy még békés időben is sokáig*

nem lehet feladatunk a közjövödelmeket leszállítani, még kevésbé akkor, midőn a hazát kell megmenteni. Ezen rendkívüli viszonyok közepette a törvényhozás a pénzügyminisztert az adóbehajtásra nézve oly tágkörű hatalommal ruházta fel, a minőt *alkotmányos* miniszter alig gyakorolt valahol. Akkor, midőn a kormány alattas közegeinél — kivéve az ország azon még csekély részeit, a hol a háború dühöngött — feltétlen engedelmességre talált; — midőn népszerűsége a nemzetnél kezesség volt rendeleteinek s felszólításainak pontos teljesítésére: nem lehet kétség az iránt sem, hogy az 1848 második felére előírányzott jövedelem — legalább megközelítőleg — tényleg befolyt; annál kevésbé, mert az ország nagyobb részének ellenséges csapatok általi előzőnöltetése csak az 1848-i év vége felé — december hóban — következett be; — és mint fentebb kifejtettük, az ezen időszakra előírányzott 10 millionyi bevétel az ország háborus viszonyainak teljes tekintetbe vétele mellett, valóságos jövedelmek alapján lőn számításba hozva.

IV.

Az 1849-iki előirányzat.

Az 1849-iki költségvetés ugyanakkor tárgyalatott a törvényhozás által, mikor az 1848-ik második félévi előirányzat. Az 1849-iki kiadások- és bevételekre nézvérszletes és hiteles adataink vannak, s így az országnak ezen évi pénzügyi helyzete sokkal biztosabban állapítható meg, mint az 1848-iki. Mindazonáltal szólnunk kell egynémit a 49-iki budgetről is, hogy a forradalmi pénzkezelés teljes világban álljon előttünk; annál is inkább, mert tulajdonképen ez az első szerves budget s igen érdekessé válik, ha adatait jelenlegi költségvetéseinkkel vetjük egybe.

Az 1849-iki budget következő tételekre oszlott :

A királyi udvar	3.000,000 frt.
A nádor udvara	225,720 „
Miniszterelnökség	35,500 „

Külügy	94,890	frt.
Belügy	817,440	"
Pénzügy	1.995,011	"
Földmivelés, ipar és kereskedelem	994,526	"
Közmunka, közlekedés	8.799,950	"
Vallás, közoktatás	2.902,394	"
Igazságügy	809,180	"
Hadügy	39.197,757	"
Nemzetőrség	3.350,000	"
Összes kiadási szükséglet :		62.222,368

E szükséglet fedezésére a következő *bevételek* hozattak előirányzatba :

I. Rendes adóból.

Hátralékok a hadi adóból	3.927,155	frt.
Toborzási segély	—	"
Sz. k. városok díja	18,006	"
A XVI. szepesi város díja	14,255	"
várerősítési	{	nem hozatott előirányzatba
zsídók türelmi bére		
		Összeg : 3.959,416

II. Közvetett adóból.

A harminczad tiszta jövedelme	2.141,500	frt.
Sójövedék	5.949,700	"
Posta	70,000	"
Kereskedelmi s váltótörvényszéki díjak	44,000	"
Összeg :		7.205,200

III. Államjavakból.

Államjavak jövedelme	1.103,000	frt.
Bányászat	}	hiányban
Ferenczsatorna		
Megürült papi jószágok	55,743	„
Összeg : 1.158,743		frt.

IV. Különféle közjövödelmek.

Alapítványi járulékok	56,270	frt.
Öröklési és birsági díjak	87,100	„
Járulékok kamatokból	2,720	„
selyemből	630	„
egésségügyből	3,800	„
Összeg : 150,520		frt.

Ezekhez a *Királyhágon túli* jövedelmek:

Kincstári vagyomból	2.701,306	frt.
bányászatból	183.873	„
Összeg : 2.885,179		frt.

A *jövedelmek összege* tehát : 16 359,058 frt.

E budget — mely Magyarország első rendszeres butgetjének nevezhető — kiáltólag tünteti fel a rendszernélküliséget. Igaz, hogy a helyzet e tekintetben oly bonyolódott volt az országban, — mely a reformok egész sorának még küszöbén állt, — hogy

ezen budget előterjesztése alig érdemel más mint azon szempontból figyelmet, hogy az országgyűlés budgetjoga eszerint be lőn ismerve a végrehajtó hatalom által. Épen oly hiányos mint Lónyay 1868-iki budgetje, de e fölött előnye az, hogy legalább idejekorán terjesztetett elő, — s az ország állapota, mely pénzügyi viszonyaink fölött alig engedett áttekintést összehasonlíthatlanul bonyolódottabb volt mint az 1868-iki helyzet.

Az állami önállóság kivívása s a hűbéri állapotok eltörlésével természetesen, az országos pénzügy is oriási változásnak nézett eléje. Az ország pénzügyei körül önmaga rendelkezvén, valamint nem volt kénytelen többé fölöslegét Bécsbe a központi pénztárba küldeni, — ugy másrésről arra sem lehetett s nem is volt szabad számolnunk, hogy szükség esetén a bécsi kormány vagy az ostrák tartományok fognának megsegíteni. Rendeznünk kellett tehát független államrendszerünket s ehhez viszonyítva pénzügyünket s jövedelmeinket. Mert Kossuth pénzügyi működésének jellemvonása már eleitől fogva az vala, hogy ő politikai eszméinek diadalát koránt sem tette attól függővé, vajjon elbirja-e azt az országos

kinestár vagy sem. Ő a körülményeket úgy vette, a mint voltak, s miután ezek rendkívüliek voltak, — rendkívüliek valának pénzügyi műveletei is. Előtte az országos pénzügy rendezése, a bevételeknek az ország adóképessége alapján való megállapítása, s a kormányzási gépezetnek ehhez való idomitása talán csak mint távol czél lebegett.

Innen oly hiányos a 49-iki budget. Némely bevételek, mint a toborzási segély, a várerősítési és türelmi bér, a melyeknek megszüntetését indítványozá vala a kormány — fel sem vétettek az előirányzatba. A rendes adó teljesen hiányzik a budgetből; e helyett mint rendes bevétel előirányoztatott 3.927,155 frt, az az összeg ugyanis, mely az 1848-iki hadiadótartozásból még fönmaradt.

A mi a *rendes* adót illeti — a hatóságokra különösen róni szokott adó helyett — erre nézve külön adókulcsot kellett megállapítani, mely egyaránt megadóztatásnak vessen alá nemest és nem nemest. S mivel ennek összegére nézve — azért is, mert Erdély adóképességét és viszonyait is tekintetbe kelle itt venni — nem birta magát tájékozni a pénz-

ügyminiszter : a remélhető bevétel kihagyott a jövedelmi előirányzatból.

A kiadásoknál szintén rendes és rendkívüli költségek keverten adatnak elő, — a nagyobb összeget éppen a rendkívüli kiadások teszik. A honvédelmi költségek a budget 70 százalékát képezik; ezenkívül közmunkákra (vizszabályozás, vasutakra) 8.500,000 frt-lón előirányozva; királyi udvartartás 3 millio. Az összes közigazgatásra s kormányzásra eszerint 8 millio maradt s mégis Kossuth jelentése szerint „a 49-i budgetben nemcsak a haza megmentésének, hanem a szellemi és anyagi felvirágzásnak költségei, s több olyanok is benfoglaltatnak, melyek nem minden évben, hanem egyszer sok időre fordulnak elő.“ E 8 millioból két és fél millio az országban bevett vallások egyházi és iskolai szükségének fedezhetésére lón előirányozva. A többiből fedeztetett a közigazgatás, az igazságszolgáltatás kultusz és pénzügy, külügy stb.

Az igazságszolgáltatást s a megyei közigazgatást illetőleg azonban meg kell jegyeznünk, hogy arra a költségvetésben semmi sem levén előirányozva, a kiadások e tekintet-

ben a megyék házi budgeteit terhelték. Ez — a mai költségvetések szerint, mely *e tekintetben* az akkori viszonyokra is alkalmazható — körülbelöl 8—10 millionyi összegig megy.

A külügyminiszterium is, tekintve nagy fontosságát, szerfelett csekély összegben jelenik meg, mert a külföldi követségekre e budget még semmi tekintettel sem volt, noha az ő felsége személye körüli miniszterium — a budget előterjesztése alkalmával már *külügy* miniszteriummá nőtte ki magát.

Mondtuk, hogy a honvédelmi költségek meghaladják a 42 milliot. „Midőn a haza megmentéséről, midőn a nemzet életéről van szó — semmi összeg nem szerfelett nagy“ — így indokolta e tételt Kossuth. E nagy — pilanatnyi szükséglettel szemben kilátásba helyezettett Magyarországon a porosz honvédelmi rendszer meghonosítása, melynél fogva a rendes katonaság 30,000 gyalog és 12,000 lovasra szállittatik be; s az ily módon kevesbitett közigazgatási költségekkel együtt a *hadügyi tárcza* — rendes viszonyok közt — 13.040,307 frtra szállittatnék.

Azoknak kedvéért, kiket érdekel az összehasonlítás, ide igtatjuk a 49-iki költségvetés kiadásainak részletezését is.

I. A királyi udvarnak

az 1848. pozsonyi országgyűlés határozata szerint jár egy évre . . . 3.000,000 frt.

II. A nádor udvarának:

a nádornak	212,020 frt.
irodája személyzetének . . .	13,700 „
<hr/>	
Összeg :	225,720 frt.

III. Miniszterelnökség.

Hivatalos személyzet	27,509 frt.
Potlék a miniszterelnöknek az országgyűlés tartamára	8,000 „
<hr/>	
Összeg :	35,500 frt.

IV. Külügy.

A minisztérium személyzete . . .	86,968 frt.
Házbér s házi szükséglet . . .	5,922 „
Futárokra s rendkívüli szükségletre	2,000 „
<hr/>	
Összeg :	94,890 frt

V. Belügy.

Hivatalos személyzet	180,700 frt.
A „Közlöny“ szerkesztősége és gyorsírók	17,040 „
Az 1848/49 pénzügy.	3

Statistikai utazások	20,000	frt.
irodai szükségletek és nyomtatványok	12,100	„
Országgyűlési kiadások	507,000	„
Fiumei kormányzók	16,500	„
Koronaőrök	3,000	„
Országos levéltár	1,100	„
Színházi segélyezés	20,000	„
Rendkívüli kiadások	10,000	„
Számvevőség	30,000	„

Összeg : 817,440 frt.

VI. Pénzügy.

A miniszterium személyzete	368,577	frt
A magyar kancellária be nem osztott személyzete	36,340	„
Nyugdíjak	584,500	„
A helytartótanács be nem osztott személyzete	48,014	„
Nyugbér és kegypenz	111,762	„
Lakbérek	10,044	„
Hivatalhelyiségekért, épületek fenntartása, irodai általányók, gyors- és levélposta, utiköltség, napidíjak, jutalmazások	81,740	„
Váltságdíjak	10,040	„
Alapítványok	9,950	„
Bankjegyek és utalványok készítése	300,000	„

Ferencz-csatorna	100,144	frt.
Bányászat dotatioja	333,900	"
<hr/>		
Összeg :	1.995,011	frt.

VII. Közmunka és közlekedés.

Hivatalos személyzet	144,950	frt.
Irodai és műszaki kellékek	30,000	"
Folyamatban levő közmunkák	25,000	"
Törvényhatóságok segélyezése	100,000	"
Buda-Pesten boulevard (körvonal) csatorna, alagut, dunapart rendezése, feljárás a budai várba stb.	500,000	"
Vizszabályozásokra	1.000,000	"
Központi vasut	2.000,000	"
Más vasutak	5.000,000	"
<hr/>		
Összeg :	8.799,950	frt.

VIII. Földmivelés ipar és kereskedelem.

Hivatalos személyzet (Erdélylyel együtt a kapcsolt országokkal, segédhivatal, harminczad, postai szakszámvevőség)	184,826	frt.
Négy konzulatus	22,250	"
Ipar s közgazdasági könyvekre	300	"
Utazások az iparügy administratioja érdekében külföldön	2,250	"
Műegyetem építése, felszerelése	250,000	"
Vasárnapi oktatás	4,600	"
	3*	

Rajziskolák	4,600	frt.
6 növendék külföldi utaztatására .	1.800	„
2 mesterlegény kiképeztetésére . .	2,000	„
Az iparegyesületnek hasznos ismeretek terjesztésére	5,000	„
Pályadíjakra	2,000	„
Iparkísérletek	1,500	„
Technikai irodalom támogatása . .	1,800	„
Új gépek, gépminták megszerzése .	10,000	„
Szakértők meghívása	1,200	„
Iparvállalatok felségelésére, részben kamatos kölcsön által	250,000	„
Gazdasági tanintézetek felállítása .	80,000	„
Mezőgazdasági pályadíjak	6,500	„
Utazások a földmívelés érdekében .	2,000	„
Hasznos külföldi gazdasági növények és magvak megszerzése	500	„
A gazdasági egyesület felségelésére .	10,000	„
Szőkehalmi tanintézet	1,720	„
Gazdasági vállalatok segélyezése .	1,280	„
Könyvek s iratok (gazdaságiak) . .	500	„
Az urbériségi központi bizottmány számára	10,000	„
Országos szemorvosok fizetése . .	1,000	„
Országos állatorvos	600	„
Kiküldetésük re	5,000	„
Az orvosi kar rendezése	10,000	„
Egészségügyi utaztatások	5,000	„
Himlőoltási jutalmak	3,000	„
Két taxator	1,200	„

Országos kórház felállítása . . .	100,000	frt.
Vegyes költségek . . .	10,600	"
Összeg :		994,526

IX. Vallás és közoktatás.

A miniszterium személyzete . . .	91,968	frt.
Az egyetem segélyezése (az urbér megszűnése miatt) . . .	44,620	"
Az egyetemenél korszerű reformok .	79,226	"
József-ipartanoda . . .	30,280	"
A népnevelésre . . .	132,500	"
Az országban bevett vallások egyházi és iskolai szükségleteire (az 1848 XX. tcz. alapján) . . .	2,500,000	"
Lakbér . . .	2,500	"
Fa . . .	1,200	"
Számvevőség . . .	20,100	"
Összeg :		2,902,394

X. Igazságügy.

A miniszterium személyzete . .	117,800	frt.
Hét személyes tábla (Erdély is) . .	207,250	"
Királyi tábla . . .	126,350	"
Váltófeltörvényszék . . .	40,350	"
Királyhágóntuli ítélő tábla . . .	31,800	"
Báni tábla . . .	15,900	"
Kerületi táblák (zágrábi is) . . .	36,450	"
Váltótörvényszékek (Erdély s Fiu- me is) . . .	94,180	"

Felállítandó bányatörvényszékek	98,000	frt.
Jászkun kerületi főtörvényszék	1,100	"
Vegyes	40,000	"
		Összeg : 809,180

XI. Hadiügy.

A miniszterium személyzete	120,000	frt.
Hadtudományi czélokra	20,000	"
Az 5 hadi főparancsnokság	400,000	"
A fennálló csapatok fizetése, felszerelése	8.889,292	"
Nyugdíjak és rokkantak	1.687,800	"
Élelmezés	3.469,486	"
Laktanyákon kívüli szállásolás	408,582	"
Ágyneműek	166,122	"
Várerődítés s más építkezés	492,952	"
A csapatok potlékfizetése	721,716	"
Pesten építendő élelmezési raktárra	100,000	"
Egy pattantyus ezred és külön karok és szakok felállítására	1.301,807	"
Ludoviceum	100,000	"
Még 70,000 gyalog és 13,000 lovas kiállítás, felszerelése és élelmezése	18.120,000	"
Tüzérségi fogatok és szekerek	1.000,000	"
Egységügy (katonai)	1.000,000	"
Várfelszerelés	1.500,000	"
Hadbiztosok, élelmezési osztályok	200,000	"
		Összeg : 39.197,757

XII. Nemzetőrség.

Nemzetőrségi tanács szervezése	50,000	frt.
Állandó és mozgó nemzetőrségi fő- parancsnokságok	6,660	"
Az állandó nemzetőrség tisztjei	426,000	"
Az állandó nemzetőrség fegyverzete	1,000,000	"
14 mozgó nemzetőrségi zászlóalj	1,800,000	"
Mozgó nemzetőrségi tüzérség	60,000	"
Vegyes költségek	7,340	"
Összeg :		3,350,000

V.

Az 1848/49-iki hiány fedezését czélzó hitelműveletek. Kincstári
utalványok.

Az 1849-iki előirányzott kiadás	62.222,368 frt.
A bevétel	16.359,053 „
	Hiány : 45.863,315 frt.

Eszerint a 49-iki hiány a 48-iki második félévi hiánynyal együtt — melyet a pénzügy-miniszter a közmunkákra előirányzott öszszegnél előreláthatólag eszközendő megtakarításokra való tekintettel *csak 16 millioban* kívánt megállapítani — *61 millionyi hiányt* tüntetett fel.

Noha sok valószínűséggel lehetett remélni, hogy ez a hiány teljes összegében nem fog feltűnni, Kossuth czélszerűbbnek ítélte felszólítani a nemzeti képviselőtet, hogy a 61 millionyi hiány mikénti fedezését czélzó intézkedéseket egyszerre megszavazza.

A következő fejezetekben tehát ezen

pénzügyi műveleteket fogjuk ismertetni. Szólnunk kell azonban még előbb két oly pénzügyi operációról, melyek nem annyira a fenyegető deficit miatt, hanem a folyó költségek könnyebb fedezhetése, forgalmi s kereskedelmi szempontból, létesítették.

Láttuk a fentebbiekből, hogy a pénzügyminiszternek jelentése szerint az apr. juliusi időszak kiadásait a bevételek teljesen fedezték. Mindazonáltal ezen időszakba esik a *kamatos kincstári utalványok* kibocsátása, a mely művelet azonban sem a bevételi, sem a kiadási összeget meg nem változtatja, hanem egyszerű *előlegezési művelet* jellegével bír.

Tisztán és világosan indokolta Kossuth ezen műveletet a képviselőház aug. 26-iki ülésében.

A kamatos kincstári utalványok a nádor — királyi helytartó jóváhagyásával bocsátattak ki. „Kibocsátásukra három ok indított — ugymond Kossuth. — Először az, hogy némi alapot teremtsék a kamatlan magyar papíros-pénz kibocsátásának megkezdésére, melyet hazánk pénzügyének függetlenítése szempontjából szükségesnek, a csaknem egészen megakadt kereskedelmi forgalom és iparvállala-

tok élénkítésére pedig — ha szilárd alapokra fektettetik czélszerű eszköznek tartok. Másodszor, hogy *vannak az országnak oly számtanilag bizonyos kiadásai, például a nemzetőrség felfegyverzése, a honvédsereg kiállítása stb., melyeket a rendes jövedelmekből csak úgy lehetne fedezni, ha a költségek egy egész éven át havonkénti részletekre osztathatnának; az ország megmentésének kötelessége azonban ily halogatást nem szenved, sőt hazafiui aggodalmaink legnagyobbikát ép azon tehetetlenség képezi, miszerint életünket adnok bár bérül, — a mint szívesen adnók — egy lábdobbantással fegyvert sem külföldről nem teremthetünk, sem az országban nem gyárthatunk : nehogy tehát a már különben is érzékeny sajnós időhaldék még a fizetési tehetetlenség által is növeltessék — előlegezéshez kell nyulnunk, miszerint három négy hónap alatt kiteremthessük, a minnek költségét különben csak egész éven át fedezhetnők.*

„Ezen előlegezés a kamatos kincstári utalványok kibocsátása által eszközöltetik, melyek 5 % -os kamatba kerülnek ugyan, de ha kellendőségüket a hazafiui lelkesedés akként mozditja elé, a mint megkezdette, oly összeggel

rendelkezhethetünk hazánk megvédésére, minőt különben csak hosszabb időn át lehattunk volna képesek havonkinti részletekben kitermenteni. Harmadik ok, mely ezen utalványok kibocsátására indított végre az : hogy ámbár nem kételkedem, miként a nemzet képviselőinek bölcsesége a hon szabadságának, épségének s becsületének megvédésére elegendő forrásokat nyitand — a nemzet pedig hazafiui kézséggel felelend meg a törvényhozó test rendeletének ; bizonyos mégis, hogy a nemzetgyűlés bölcsességétől s hazafiui lelkületétől méltán várt jövedelmi források valósitása szintugy időt kívánand, s minden esetre egy időszak esik közbe — pedig alkalmasint a veszélynek legfontosabb időszaka — melynek fedezése előleges gondoskodást kíván.

„Ezen okok vezérlettek a kamatos kincstári utalványok kibocsátásában, és noha országunk hitelének és nemzetünk becsületének tartozni véltem annak kimondásával, hogy e hon ajándokra nem szorult, s hogy kölcsönt kérek az országnak az ország polgáraitól, s nem ajándokot, — számos hazánkfiái mégis ösztönt meritettek a honszeretet indulatában, ajándokul tenni le adományait a hon oltá-

rára, mások pedig a kamatról mondtak le, *ugy hogy a kincstárnak ezen egész pénzügyi munkálat említést alig érdemlő csekély áldozatába került.*“

A törvényhozás ezt a műveletet, mely még 1848. májusban létesült, utólag helybenhagyta s egyszersmind kijelentette jövőre elvgyanánt, hogy midőn a pénzügyminiszter jövőendőben kincstári utalványok kibocsátásának szükségét látná, erre a ház meghatalmazását *előlegesen kérje ki.*

A második hitelművelet — még ezen időszakban a *magyar bankjegyek* kibocsátása.

VI.

A magyar 1 és 2 firtos bankjegyek és azok ércalapja.

A felelős miniszterium első három hónapi kormányzásának eredménye pénzügyi tekintetben elége kielégítő volt. De mindazonáltal az ország pénzügyminisztere nem áltathatá magát az iránt, hogy a védelmi háborura való előkészülete temérdek s folyton szaporodó szükséglete mielőbb zavarba hozhatja a kincstárt; Kossuth tehát kötelességének tartá gondoskodni oly kutforrások teremtéséről, hogy a fegyveres erő nagyobb mérvbeni kiállítása és felszerelése e miatt fenn ne akadjon. De e mellett még főirányadó szempont vala Kossuth előtt *pénzügyünk függetlenítése*. A nagy közönség az osztrák nemzeti bank jegyei iránt bizalmatlansággal kezdett viseltetni, — s e bizalmatlanság folyton nőtt, minélfogva az ezüstpénz tűnni kezdett a forgalomból; —

ennek folytán csökkent a kereskedelem s a közforgalom fennakadásától kellett tartani.

Ezen okok indították Kossuthot arra, hogy egy *független magyar nemzeti bankot* alapítson, melynek közvetítésével *magyar pénzjegyek* valának kibocsátandók.

Épen az a nagy bizalmatlanság, melyet a közönség az osztrák bankjegyek iránt érzett, inté a pénzügyminisztert arra, hogy teljes fedezettel bocsássa ki az első magyar pénzjegyeket, nehogy ezek szintén bizalmatlansággal találkozzanak a forgalomban.

A magyar pénzjegyek fedezése tehát egy tartaléktőke teremtését feltételezte, s ezen tartaléktőke egyrészt a *magyar bányatermékekből*, másrészt a *nemzet közadakozása* útján volt összeállítandó.

Ez utóbbit illetőleg 1848. majus 19-én az ország polgárainak hazafiságára hivatkozott a kormány, felszólítván mindenkit, hogy tekintettel a haza súlyos körülményeire adja nélkülözhető arany s ezüstjét s ércpénzét mindenki akár ajándék, akár kölcsön gyanánt a hazának.

Az ország polgárainak hazafisága megragadó, megható példákban nyilvánult. Főur s

jobbágy egyaránt sietett a haza oltárára tenni azt, mit az ország veszedelme közepette nélkülözhetett. A hazafias adakozások melyek „a magyar álladalom felsegélésére“ tétettek, időnkint nyilvánosságra hozattak. Augusztus hó végén már az adakozás meghaladta az egy millió forintot; 519,177 frt 18 $\frac{3}{4}$ kr. ajándék, 564,993 frt 20 kr. kölcsönképen adatott. *Az utolsó, LV-ik kimutatás a hivatalos „Közlöny“ 1848. deczember 31-iki számában tétetett közzé, s eszerint november 25-éig bejött ajándokul 688,571 frt 12 $\frac{3}{4}$ kr. kölcsönképen 993,424 frt 7 $\frac{3}{4}$ kr.*

E lelkes adakozás „a hazai kincstár felsegélésére“ Kossuth mellett tőn tanuságot, ki ezen művelet megkezdése alkalmával hitét fejezte ki az iránt, „hogy viszontagságos korunk egyik dicsőségéhez számíthatjuk majd azt, hogy Magyarország éppen akkor fektette le hitelének alapját, midőn az általános európai pénz-krisis közepette csaknem minden országé bomlásnak indult.“

Kétségtelen levén, hogy a magyar bányatermékek s a hazafias ajánlatokból a szükséges érczalap össze fog gyűlni, a kormány a magyar pénzjegyek kibocsátása iránt a *pesti*

magyar kereskedelmi bankkal lépett szerződésre.

Ezen szerződés értelmében a magyar kormány a kereskedelmi bankhoz körülbelől hasonló viszonyban állt, mint az osztrák kormány az osztrák nemzeti bankhoz.

A pénzjegykibocsátási jogot fentartá magának az állam, de nem a kezelést, mely a bankra bízott. A kibocsátandó bankjegyek mennyiségét a valósággal letett ércalap határozta meg, — ugy azonban, hogy egy millió értékű ércalapon csak két és fél millió bankjegy bocsátható ki. A kibocsátott jegyek hitelét biztosította az, hogy névszerinti értékben készpénzül fogadtattak el minden közpénztárnál fizetés gyanánt, továbbá hogy a kereskedelmi bank által bármikor ezüstpénzre felváltattak, miután a felváltást biztosította az ércalaphoz való kibocsátási arány, és az összes jegymennyiségnek az ország területéhez képest való csekélyisége s a jegyek kis értéke.

A leteendő ércalap 5 millióban állapított meg, — az ezen alapon kibocsátandó jegymennyiség $12\frac{1}{2}$ millióban. Ezen összegből 5 milliót — az általa letett 2 milliónyi ércalap után az állam vett át; 4 millió

ugyancsak az állam rendelkezésére tartatott fenn ugy azonban, hogy azt csak tökéletes fedezet mellett érvényesíthesse. $2\frac{1}{2}$ millió a kereskedelmi banknak adatott kölcsön 3% kamatra a végett, hogy ezt szabályszerűleg s biztos fedezet mellett előlegezések s váltóle-számítolások által rövid idejű kölcsönökben a földmivelés ipar és kereskedés élénkítésére fordítsa; 1 millió végül ugyancsak a banknak kamat nélkül adatott kölcsön a kezelési költségek potlása fejében*).

A kibocsátott bankjegyek 1 és 2 frtosok voltak. A kormány azért szoritkozott ily kis jegyekre, mert az ezüstpénznek eltüntével ily pénznem hiánya nagyon is érezhető volt, — másrészt meg azért, mert nagyobb értékű pénzjegyek kibocsátása által nem akarta ma-

*) *Horváth Mihály* (Magyarország függetlenségi harcának története I. k. 192. l.) tévesen írja le a $12\frac{1}{2}$ milliónyi összeg felosztását. Szerinte „ $3\frac{1}{2}$ millió szinte jegyekben 5% -os kamat mellett az ipar s kereskedés gyámolítására fordítatik.” Ez téves, — mert a bank ily célra csak $2\frac{1}{2}$ milliót kapott 3% kamatra. Továbbá az állam rendelkezésére fentartott 4 millió szintén a kereskedés gyámolítására volt fordítandó. Az is tévedés, hogy „ezen negyedfél milliónyi kölcsön biztosításul a banktársulat a maga minden vagyonát leköti.” A bank összesen csak $3\frac{1}{2}$ milliót kapott s csak ezen erőig köthette le a maga vagyonát.

gára vonni azon gyanut, mintha az osztrák bankkal versenyezni kívánna, vagy azt meg akarná rontani.

Ezen pénzügyi operatio a nádor — királyi helytartó jóváhagyásával létesítettett. Szükségessége a körülmények által indokolva volt, mert az aprópénz hiánya által a forgalom fennakadt. A kormány előtt nem is annyira folyó költségeinek fedezése volt az első szempont, hanem az, hogy a pénzkrisisen, melyet csak a bécsi bank miatt valánk kénytelenek érezni — némileg könnyítsen; aztán a kereskedés s hazai ipar, különösen pedig a központi vasut mielőbbi kiépítése valának azon főtényezők, melyeket itt tekintetbe vett. — A nemzet lelkes részvételével tanusítá, hogy közérdekűnek látja ezen műveletet, melyet utólag a törvényhozás is helybenhagyott azon megjegyzéssel, hogy a kis bankjegyek, melyet a körülmények okszerűen megengedik, nagyobbakkal cseréltesse be, továbbá hogy az állam további rendelkezésére fentartott 4 millió kölcsönzésénél, ép úgy mint a banknak kölcsönzött 3 $\frac{1}{2}$ milliónál, a kölcsönzési idő rövid legyen, hogy ily módon a bankjegyek beváltása akadályt ne szenvedjen.

A bécsi banknál azonban nagy ellenszenvet keltett az első magyar bankjegyek kibocsátása. E bank, mely a birodalom ügyeit monopolizálta, nem tűrhette a monarchia egy részének emancipáltatását, noha csak mostoha testvérnek tekintette vala eddig Magyarországot. Szabadalmaira hivatkozva tagadta, hogy Magyarországon joga volna kivüle másnak is kamat nélküli jegyek kibocsátásához. Oly követelés volt ez, melyet méltó felháborodással utasított vissza kormány és országgyűlés; mert bár a bank privilegiumai a közös uralkodótól származtak, de az ország törvényei az uralkodót abszolút joggal s hatalommal a pénzügyek körül nem ruházták fel, s a bank privilegiumai Magyarországon törvényesen soha el nem ismertettek.

Az osztrák nemzeti bank az osztrák miniszteriumban talált tolmácsolójára. Általa tette azt az ajánlatat Magyarországnak, hogy ha elismertetnek törvényhozásilag is a banknak 1866-ig tartó privilegiumai, viszont a bank kész Magyarországnak 12 $\frac{1}{2}$ millió egy és két frtos bankjegyeket kölcsön adni. S hogy a magyar jegybank működését ellen-sulyozza, sietett maga is 1 és 2 frtos bankje-

gyek kibocsátásával úgy, hogy azok egy része már forgalomban is volt, a mire a magyar jegyek — szeptember közepe felé — forgalomba jöttek. De a közönség az osztrák bank új jegyeit még nagyobb bizalmatlansággal fogadta, mint az előbbenieket, annyira hogy Magyarországon a magyar jegyekkel a versenyt teljességgel ki nem állhatták, miután ez utóbbiaknak az a nagy előnyük volt, hogy készpénz gyanánt váltattak be.

Az osztrák bank kölcsönajánlatával a nemzet nem élt. Igaz, hogy amaz összeg sok pillanatnyi szükségén segített volna, de sem a kormány, sem a törvényhozás nem tekinté magát feljogosítottnak arra, hogy egy tál lennéért feláldozza a szabadságot — Magyarország pénzügyének függetlenségét.

Mennyi jött a magyar 1 és 2 frtos pénzjegyekből forgalomba, azt positivitással nem vagyunk képesek megmondani, — azt sem, hogy a megszabott összegek a megszabott czélokra fordítottak-e? — De annyi tagadhatlan, hogy kibocsátásuk jótékony hatással volt, a közönség bizalommal viseltetett ezen jegyek iránt, a kormány képes volt folyó szükségéit fedezni s az apró pénzhiányán is segítve lón.

Mondtuk, hogy a nemzeti bank felállítása telt adakozás már novemb. 25-én meghaladta az egy milliót. Ha a még decemberben is befolyt adakozásokat ide számítjuk: az érczalapot illető önkéntes adakozásokat majdnem 2 millióra, de 1.700,000 frtra bizvást tehetjük. S ha tekintetbe vesszük, hogy az érczalap második forrása gyanánt a magyar bányák termékei jelöltettek ki, s hogy csak ennek letevése után folyósított a kormány szükségleteire szánt 5 millió; nem vélnünk tévedni, ha azt mondjuk, hogy már 1848 végén megütötte az érczalap a 3 milliót.

Midőn 1849. jan. első napjaiban a magyar kormány Debreczenbe vonult, ezt az érczalapot nem vitte magával. Azon szempontból indult ki, hogy a kibocsátott bankjegyek az érczalap által fedeztetvén, a császári alterego, hg. Windischgrätz, által is el fognak ismertetni. S különben is a kormány, mely a kezeléssel egy magántársulatot bizott valameg, az érczalapot magával nem vihette a nélkül, hogy a már kibocsátott és forgalomban levő pénzjegyeket megsemmisítésnek ne tegye ki.

Ha a kormány a bankjegyeket fedező

érezsalapot magával viszi vala, a fővárost elfoglalt osztrák uralom a kibocsátott jegyeket könnyen érvényteleneknek nyilváníthatná, s akkor csak az a nagy közönség károsodnék, a mely bizalmával ajándékozá meg ezeket a bankjegyeket; ha azonban a kezelés tovább is a kereskedelmi banknál hagyatik s a már forgalomban levő jegyek az érczfedezettől nem fosztatnak meg: világos volt a becsületnek általános fogalmai szerint, hogy Windischgrätz azokat a nyilvános rablás vádja nélkül értéküktől meg nem foszthatja. Ezért hagyta a kormány az érezsalapot a fővárosban az osztrák hadak bevonulásakor.

S ezen föltevés legalább egyelőre helyes volt. Hg. Windischgrätz Alfred cs. k. tábornagy 1849. január 7-én a főváros megszállásakor kiadott proclamaíójában jelenti, hogy nem elnyomás az ő célja, működése „egyedül a lázadóknak azon istentelen vét-kes merénye ellen“ van irányozva, kik — a többi bűnök s merények közt — „az oly gazdagon megáldott országot a *többszire törvénytelen* papirpénzzeli elárasztással tönkre juttatni igyekeztek, és ezen törvénytelen eljárásukat a bankjegyek sajtóját magukkal elvi-

vén, bősziultségükben még folytatni is szándékolják.“

E proclamatio — melyben egyébaránt „elvárta“ a tábornagy „minden lakosnak hódolási nyilatkozatát a legrövidebb idő alatt“ — eloszlatá azon csekély aggodalmakat is, melyeket a közönség a magyar bankjegyekre nézve táplált, mert a „többsnyire törvénytelen“ kifejezés legkevésbé talált a biztos fedezettel bíró 1 és 2 frtosokra.

Igaz ugyan, hogy a bank érczalapja lefoglaltatott, valamint „Kossuth Lajos czinkosainak és pártján lévőeknek ingó és ingatlan vagyonuk tüstént zár alá vétetett, hogy ebből a cs. k. kincstár, ugyszintén egyes királyuknak híu egyének által szenvedett kár megtéríttethessék“ — de a magyar 1 és 2 frtos bankjegyek, — s a 61 millionyi hitel alapján kibocsátott nagyobb értékű pénzjegyek tovább is forgalomban hagyattak az osztrák hadak által megszállott vidékeken is.

Ezen intézkedések Windischgrätz azon önámításában lelik magyarázatukat, hogy ő azt hitte, miszerint a főváros elfoglalásával meg van törve védelmi harcunk is. S ezen önámításból a Debreczenbe vonult nemzeti

kormány tudott hasznót huzni. Windischgrätznek a fővárosban veszteglése időt adott új haderők előteremtésére és felszerelésére, — de ez nagyon meg lett volna nehezítve, ha a magyar bank- és pénzjegyek kitiltatnak vala a forgalomból, — a mint csakugyan kitiltattak később, mikor már Windischgrätznek kellett hátravonulót fuvatni. A forgalom közös volt az osztrák hadak által megszállott vidékekkel s ez tette lehetővé, hogy a kormány Debreczenben oly felszerelési eszközök birtokába jutott, melyek különben a magyar pénz eltiltása által csak nagy nehezen voltak volna megszerezhetőek.

Sőt — mint a debreczeni 49-iki számadásokból kitünik — a nemzeti kormány egyik bevételi ágát képezték a kereskedelmi bank által kibocsátott jegyek még a fővárosnak elfoglalása és az ország nagy részének osztrák hadak általi előzőnöltetése után is. *Igy 1849. január havában 142,118 frtot szállított a kereskedelmi bank meghatalmazottja Libasinsky Nándor által Debreczenbe. Még pedig:*

2 frtos bankjegyekben . 62,000 frtot

1 frtos bankjegyekben . 80,118 frtot.

De 1849. január 26-ikán túl ez a jöve-

delmi forrás megszűnt a Debreczenben székelő nemzeti kormányra nézve. Tagadhatlan hogy a debreczeni kormánynak e szállitmány is igen jól fogott, potolván — bár részben — az aprópénzt; melyet ez időszerint csak ezen bankjegyek s a Debreczenben forgalomba hozott 30 és 15 kros pénzjegyek képviseltek. 2 frtos *pénzjegyek* — miután a bankjegyek már megritkultak, csak 1849. júliusban jöttek forgalomba — fél millió értékig.

Különben a császári alteregonak nem sok joga volt szemrehányásokat tenni a Debreczenbe menekült kormánynak a miatt, hogy papírpénzzel árasztotta el az országot. Az ország már el volt árasztva papírpénzzel az osztrák bank által s bizonyára nem az a nemzeti kormány „igyekezett az országot tönkre juttatni“, mely csak teljesen fedezett bankjegyeket, bocsátott a forgalomba, s ezenkívül oly pénzjegyeket, — melyekre az ország rendesjövedelmei képezték a fedezetet; — holott az osztrák bankjegyek belső értékét a kényszerforgalom képezte.

A császári alterego jan. 7-iki proclamatiojában nyílt hazugsággal találkozniuk tehát, de a mit utóbb tehetetlensége érzetében elkövetett, az megközelíti a nyílt rablást.

Mondtuk, hogy a magyar bank, és pénzjegyek az osztrák jegyekkel vegyest jelentek meg a forgalomban. Hogy a magyar jegyeket Windischgrätz azonnal ki nem tiltotta a forgalomból, annak a már említett önámításon kívül főoka az is, hogy tartania kellett a közforgalom teljes fennakadásáról. Miként volt ő Bécs által pénz dolgában ellátva? nem tudjuk, de hogy, mint Jellasics s sok más osztrák tábornok, ő is szorult helyzetbe jöhetett néha az bizonyos. Tanusítja ezt aprilisi pénzművelete, midőn Magyarország jövedelmeire 5, 10, 100 és 1000 frtos jegyeket adatott ki. A legnagyobb valószínűséggel lehet tehát azt feltenni, hogy a magyar bank- és pénzjegyek azonnali eltiltása megmérhetlen zavart okozott volna az osztrák hadak által megszállva tartott területeken, melyet leginkább az osztrák katonaság érzett volna meg. Inkább ezen parancsoló necessitásnak, mint Windischgrätz különös humanus érzelmeinek tulajdonítható tehát az, hogy a magyar jegyek a forgalomban maradtak. Egyelőre tehát csak arra szorítkozott, hogy a nemzeti kormány által jan. 26-án és febr. 15-én forgalomba hozott 30 és 15 kros pénzjegyeket, melyek már

a fővárosi forgalomban is mutatkoztak, febr. 23-iki proklamatiojában érvény- és értéktelemeknek nyilvánította s elfogadásukat mind a közpénztárakban, mind a magánforgalomban eltiltotta.

A tábornagy ezen intézkedése nagy aggodalmakat keltett a közönségben, mely magyar s osztrák jegyeket egyaránt használt a forgalomban. Ezen aggodalmakat, — melyek a szárnyaló hírek által még inkább fokoztattak — csak a cs. k. főhadikormány márcz. 2-i nyilatkozata volt képes eloszlatni, mely szerint, „miután a közönségben azon hir terjedt el, hogy a magyar bankjegyek cursusa Ausztriában megszüntetik és azok elkoboztatnak, azért megnyugtatóul ezennel közhirre tétetik, hogy ilyen megszüntetés vagy elkobzása a magyar bankjegyeknek a magánforgalomban Magyarországra nézve nem alkalmaztatik.“

A közönség e hirdetés után megnyugodott; a ki a magyar bank-s pénzjegyeken értékükön alól is sietett már tuladni, az megnyugodva tette el ismét a magyar jegyeket. Villámcapásként jött tehát a császári alterego márcz. 8-iki rendelete, melyet fontosságánál fogva közlünk szó szerint :

„Ő felségétől a rendnek Magyarországbani helyreállításával megbizva lévén — úgy mond — mindazon intézkedéseket megtettem, melyek legalkalmasabbaknak látszottak. Ezeknek választásában a legnagyobb kiméletnek helyt adtam.

„Ezen tekintetből indulván ki, s azon reménységben, miszerint a szerencsétlen lázadásnak vége gyorsabban bekövetkezend, a törvénytelen magyar papirpénzt a folyamatból azonnal kizárni nem akartam, azonban kiűnt, hogy ez a lázadásnak fősegédeszköze. *Miután továbbá távollétemben tudtom nélkül egy a pártütő kormány által folyamatba tett törvénytelen pénzjegyeket illető hirdetmény tételt közre, mely tegnap felhatalmazás nélkül ki ragasztatott (!), kénytelennek érzem magamat véghatározatilag kijelenteni, hogy a mai naptól kezdve a magyar 5 és 100 frtos jegyek semmiféle köz- és országos pénztárakban el nem fogadtatnak, vallamint ellenben ezekből minden fizetések osztrák bankjegyekkel s pengő pénzzel eszközöltetek.*

„A magyar 1 és 2 frtos bankjegyek pedig, melyek érczalappal bírnak — rövid időn es. k. osztrák jegyekkel be fognak váltatni, s az

ebbeni eljárásnak módja, valamint a beváltásnak helye is tudtúl fog adatni, ezek tehát addig folyamatban maradnak. Kelt *Budán főhadiszállásomon* marc. 8. 1849. Hg. *Windischgrätz* Alfréd cs. k. tábornagy.

Az érv, melylyel a márcz. 2-i hirdetmény érvénytelennek nyilvánittatik — legalább is nagyon gyáva. Az ilyen tett nem csak az egyes embert teszi erkölcsi halottá, hanem csorbát ejt a kormány becsületén is, mely elköveti. S a kormányoknál szintén nélkülözhetlen feltétel a becsület, s hogy adott szavukkal ne játszanak. A tábornagy azzal indokolta a marc. 2-iki hirdetéssel homlok egyenest ellenkező rendeletét, hogy az tudtán kívül bocsáttatott ki. Gyáva érv, mert ama hirdetés alá, mely megnyugtató a közönséget, a cs. k. *főhadikormány* vala jegyezve, az akkoron teljhatalmu osztrák kormányközeg Magyarországon. S bizonyára, ha a marc. 2-iki megnyugtató hirdetés közbe nem jö : a magyar jegyek értéktelenítése nem vált volna oly súlyos csapássá, mert a növekvő bizalmatlanság folytán — melylyel a szárnyaló hírek miatt a magyar jegyek találkoztak — sietett volna mindenki, hogy annyit a meny-

nyit osztrák bankjegyekre váltson. Csak a magyar forradalmi seregek sikere fölötti tehetetlen bosszúdűh ösztönözhetette Windischgrätz tábornagyot e szószegésre.

Nemsokára intézkedés történt az 1 és 2 frtos bankjegyek beváltására nézve. A tábornagy marc. 12-iki rendelete szerint ezen bankjegyeknek osztrák bankjegyekre való felváltása *4 millió frt erejéig* történend: Pesten a kereskedelmi banknál, továbbá Budán s az ország elfoglalt vidékein az állami pénztáraknál. Beváltási határidő gyanánt 8 nap tüzetett ki, — vidéken az osztrák nemzeti bank Budán létező fiokintézete számára kibocsátandó utalványok segélyével. Ezen határidőn túl a magyar bankjegyek elfogadása a közpénztáraknál megtiltatott, — sőt a közforgalomból is kitiltattak.

Tekintve, hogy a beváltási összeg gyanánt meghatározott 4 millió forint — a bankjegyek kibocsátási aránya szerint 1.600,000 frt értékű ércalapnak felel meg, azon következtetésre kell jutnunk, hogy a kereskedelmi banknál letett ércalap valóban csak annyi volt s hogy tulajdonkép csak ennyit vittek el magukkal a császári seregek a fővárosból

való elvonulásuk alkalmával. Mi azonban előbbeni föltevésünk mellett maradunk, mely szerint az érczalap megközelítette a 3 milliót. Ugyanis csak a nemzeti adakozás útján összegyűlt érczalap meghaladta az 1.600,000 frtot. Igaz ugyan, hogy ennek nagyobb fele kölcsön gyanánt adatott, de maga az érczérték szintén az érczalaphoz csatoltatott. Lehetetlen továbbá, hogy a bányatermékekből ezen alap nem növekedett volna. S a beváltásra szánt 4 milliónyi összeg is az érczalap nagyobb voltát bizonyítja, mert hiszen Windischgrätz talán csak nem számított arra, hogy a Tisza vidéke is Budára fog sietni osztrák bankjegyekre váltani a maga jegyeit! Ő ama 4 milliónyi összeget valószínűleg csak a saját csapatai által elfoglalva tartott vidékekre való tekintettel szabta meg, — pedig ekkor már az ország nagyobb része a nemzeti kormány parancsainak hódolt.

Az 1 és 2 frtos bankjegyek érczalapja tehát a szó szoros értelmében áldozatul esett a forradalomnak. Midőn az osztrák hadak elhagyták — győzelmes sergeink előnyomulása folytán — a magyar fővárost, magukkal vitték az érczkészletet is. Az osztrák bankjegyek

által, a magyar bankjegyek beváltásának eszközlésénél, nagyobb mérvben alig lehetett ez az érczalap megtámadva; Haynau rémuralma pedig ezen biztos fedezettel bíró bankjegyek iránt sem tett kivételt.

Jelenleg ez az érczalap, melyet az abszolút kormány Magyarországtól elvett, s mely a mi számításunk szerint megközelíti a három milliót: *a közös aktívákban* várja megoldását. Valamint ezen alap elvétele és lefoglalása oly tett volt, mely a becsület s a vagyonjog legprimitívebb fogalmaival ellenkezik, — úgy nem férhet kétség ahhoz sem, hogy Magyarországnak kizárólagos joga van azon érczalaphoz, mely polgárainak határtalan áldozatkészsége folytán gyűlt össze; s gyűlt még akkor, mikor tetteinket a dinasztia sem merte törvényteleneknek bélyegezni.

A közös aktívák közt e czimen 1.679,018 *frt* 48 *kr. pp.* van felvéve; osztrák értékben tehát 1.762,969 *frt* 74 *kr.* Hogy minő alajon vétetett fel csak is annyi, és nem több, holott csak a nemzeti adakozás 1848. nov. 25-éig 1.681,995 *frtra* gyűlt pengő pénzben? nem tudjuk; de a fentebbi összegre nézve, mely mint az elfoglalt érczalap megfelelő egyenér-

téke vétetett fel a közös aktívák közé némi igazoló számvetést kell, hogy nyújtson az osztrák pénzügyminiszterium 1849. 43444. és 5234. sz. rendelete.

Nem kételkedünk, — hogy ha végre a közös aktívánk megoldására kerül a sor, az illetők figyelemmel lesznek a magyar nemzeti bank érczalapjának keletkezési körülményeire, s azon indokokra is, melyeket fentebb előadánk, s melyek nagyon kétségessé teszik az e czímen a közös aktívák közé felvett összeg hitelét.

VII.

Hitelművelet ; 61 millionyi hitel.

A 61 milliónyi deficit pótlására, s a kiadások és bevételek közti egyensúly helyreállítására : sem a kamatos kincstári utalványok, sem a magyar 1 és 2 frtos bankjegyek kibocsátása nem volt nagy befolyással. Az első csak kis mérvben előlegezési művelet vala, az utóbbi inkább pénzügyünk függetlenítése s az ezüstpénz hiány pótlásának szempontjából eszközöltetett.

A kiadások, melyek előirányoztattak, úgy 1848. második felére mint az 1849-iki évre mellőzhetlenek voltak ; gondoskodni kellett tehát a fedezésükre megkívántató pénzerő előteremtéséről.

1848. július 11-én jelenté be Kossuth a nemzet képviselő testületének, hogy „a haza veszélyben van !“ S a képviselő testület vá-

lasza az volt: „Megmentjük a hazát!“ Egyhangulag meg lőn szavazva 200,000 katona és az erre szükséges pénzerő. De miként, mily uton, s honnan teremtsék ez elő?

„Mostan csak kétféleképen lehet segíteni az ország közszükségein — ugymond Kosuth a felsőház aug. 29-iki ülésében, midőn a hiteljavaslat tárgyalatott; — *vagy kölcsön, vagy papirospénz kibocsátása által.* Megvallom, hogy ámbár azon vélekedésben vagyok, hogy a pénzügytudomány nincsen még a tökéletesség legfőbb fokán és majd elkövetkezik a percz a kifejlődésre, hogy az érték repraesentansa akár mi legyen is, szintoly teljes biztossággal elfogadtatik, mint a milyet most az ezüst nyújt: de még nem vagyunk ott a közvéleményben, mert a multaknak tapasztalásai és emlékei igen keserűek. Ezeknél fogva nyíltan megvallom, hogy örömesebb volnék azon véleményben, hogy fizessenek bár mérsékelt kamatot és vegyék fel kölcsönt, mintsem papirospénz kibocsátásához nyuljak; *de most arról álmodni sem lehet.* Ha tekintjük azon országokat, melyek eladósulva nincsenek és melyeknek jövődjök biztos: 70 prtért kötnek kölcsönöket s ezt is nagyne-

hezen. Magyarország — meg vagyok győződve — ha viszonyaink békések volnának, talán elseje lenne az országoknak, hová örömet fordulnának a tőkepénzesek pénzeikkel.

„De a jelen perczben — folytatja Kossuth — nem adják ide tőkéiket, míg a reakció a lázadásnak minden elemeit eszközül igyekszik felhasználni arra, hogy Magyarországnak visszaszerzett jogait ismét a régi állapotba visszadöntse. *Mikor tehát Magyarország kétes, akkor kölcsönről gondolkozni sem lehet.*“

„Lehet a kölcsönnek másik neme, melynek természete az, hogy nem a banquirokkal köttetik, hanem a státus nagy közönségre appellál, nyereményes amortizációval s kamatos levelek kibocsátásával; hanem e tekintetben azon erős meggyőződésben vagyok, hogy minden finánczmunkálat, melynek bázisa az, hogy valamely papirost készítsen a státus avégett, hogy készpénzért eladja és ebből iparkodjék magának kiteremteni a kutfőket, kivihetetlen; de legalább időt kíván, és mit csinálna — a státus gépezete, ha ezen remény nem valósulna, hogy a metaliqueot veszik? Csak ezen okok birtak rá — *szóval, a hol nincs választás, ott a lehetőséghez kell nyulni*

— hogy a papírpénz kibocsátása iránt intézkedjem.“

Nem mondhatjuk, hogy Kossuth ezen előterjesztése tündöklenék a pénzügyi tudományban; hanem megfelel hazánk akkori viszonyainak s az általános európai helyzetnek, midőn más uton módon a pénzhiányon Európának még azon államai sem birtak segíteni, melyek az államcsaládba rég felvételtek s tekintélylyel, fénynyel birtak. A fiatal Magyarország — melyről a külföld vajmi keveset tudott — s melyet a régi összeköttetésekkel bíró Ausztria diplomatiája, sajtója által már lázzadónak tüntete föl: az európai pénzpiaczon sikerre nem számolhatott, midőn Ausztriának is annyira megingott régi fénye, hogy kölcsönt nem kaphatott. Magyarország védelmi harczában tehát — úgy a vér, — mint a pénzáldozatra nézve csak önerejére, egymagára lőn utalva.

Az országgyűlés tehát ellenvetés nélkül szavazá meg a kormánynak a kért hitelt, — s az ezt fedező pénzügyi műveleteket.

Ennélfogva a pénzügyminiszter felhatalmaztatott, a hogy 48-iki 16 millió s a 49-iki 45 milliónyi hiány fedezéséről akár kölcsön,

akár kamatlan pénzjegyek kibocsátása által gondoskodják. Kölcsön esetében a pénzügyminiszternek kötelességévé tétetett, hogy a törvényes kamatlábat tekintetbe vegye, s hogy az ne örökös kamatfizetés, hanem törlesztés alapján köttessék. — A pénzjegyeket illetőleg meghatározatott, hogy azok minden országos és más közpénztárakban teljes névszerinti értékükben ezüst pénz helyett elfogadtassanak s az ország azoknak teljes névszerinti értéküket a közállomány minden mostani s jövőendőbeli közjövödelmeivel biztosítsa. — A közállomány azt is biztosítja hogy a kibocsátott magyar kamatnélküli pénzjegyek 1852-től fogva minden évben legalább 3 millió p. frt erejéig el fognak törlesztetni; kivéven mindazonáltal azon esetet, ha hogy a kibocsátandó pénzjegyek egész összegének forgalomban hagyása a közjóllétre nézve jótékony és kívánatosnak mutatkoznék; miről a törvényhozás fogna annak idejében határozni.

A törvényhozás ezen határozatának alapján a pénzügyminiszter 1032 sz. alatti szept. 6-án kelt rendeletében forgalomba hozta az 5 frtos magyar pénzjegyeket, addig is, míg az illető törvényczikk ő felsége által szentesített-

nék, s a képviselőház Kossuth ezen rendeletét szept. 11. ülésében jóvá is hagyta.

Ime, ez az a pénzforrás, melyből a nemzeti kormány önvédelmi és szabadságharcunk összes költségeit fedezé. Ez volt a kizárólagos forrás, mert a háború zaja s viszonyosságai közepette lassanként megszűnt minden más jövedelmi forrás úgy, hogy összesen néhány százezerre megy mindaz, mit a rendes bevételek czimén a debreczeni kormány 1849-ben bevett.

A költségek tehát ezen pénzjegyekkel fedeztettek, melyeknek hitelét a közvagyon garantírozta vala; de értékük és hitelük aszerint emelkedett vagy csökkent, a mint a nemzeti zászlót diadal vagy csapás érte. Eszerint a nemzet maga teremté a reá kényszerített háború viseléséhez szükséges pénzerőt; a pénzjegyek értékét megadta az, hogy a nemzeti közforgalomban általánosan elfogadtattak, hitelüket biztosította a nemzet törvényt alkotó hatalma, mely kimondá, hogy e pénzjegyek a háború megszűntével — oly mennyiségben, a mint ezt az állam pénzügyei megengedik — teljes névszerinti értékben be fognak váltatni.

Természetes tehát, hogy e pénzjegyek sorsa a nemzeti kormány bukásához vagy dialáához vala kötve. Mindazonáltal e pénzműveletnek nem kellett volna oly katasztrofával végződnie, mint a minőben végét érte, ha a reactió s az absolutismus egyáltalán hallgatott volna a józanság s a humanitás szavára.

E pénzjegyek már legelőbb, midőn Windischgrätz mulékony uralma volt a fővárosban — semmi kiméletben sem részesültek s bár márcziusig forgalomban hagyattak, — de akkor azonnal kitiltattak a forgalomból s értük semmi kárpótlás sem nyújtatott. Látuk, hogy az 1 és 2 frtos bankjegyek legalább egy bizonyos határidő alatt osztrák bankjegyekre váltattak, de a magyar pénzjegyek teljesen értékteleneknek nyilvánítottak.

Még ha a merev törvényesség formájából indulunk ki, még akkor is kötelessége a történetirónak a humanitás és józanság szempontjából óvást emelni e zsarnoki eljárás ellen.

A rendes törvényesség mértékével nem lehet itélni a magyar pénzjegyek fölött. Legkevésbbé állott tehát jogában Windischgrätznek és Haynaunak ezen pénzjegyeket „törvénytelenek“-nek nyilvánítani, nekik, kiknek

egész küldetésük és már hatalmuk csirája törvénytelen volt. Ha egyszerűen az erősebb jogával léptek volna fel s fegyvererejük hatalmára hivatkozva értékteleníték vala ezen pénzjegyeket : eljárásuk korrektebb volt volna, mert hát a nemzet ellentállása meg volt törve, szabadsága elnyomva. De épen a császári mindenhatók hivatkoztak proclamatióikban minduntalan „*egy csekély töredékre, mely istentelenül vétkes merényleteket forral*“ — ők hivatkoztak a „Kossuth és czinkostársai által elcsábított nemzet *egy részére.*“ S ha ez valóban így állt, ha függetlenségi harczunkat csakugyan egy csekély fractió vívta : ebből természetszerint az folyt volna, hogy megbűnhődjék ama töredék, de bűneiért, tévedéseiért, elcsábíttatásaért ne lakoljon *az egész nemzet!* Ámde a pénzjegyek értéktelenítése által *az egész nemzet* lakolt, — ama ugynevezett istentelen fractió legkevésbbé, mert bizonynyára azoknál maradt e pénzből legkevesebb. A pénzjegyek általánossá váltak a nemzeti forgalomban, s még annak is el kellett azokat fogadni, a ki Haynau értelmében „loyalis“ és „jó hazafi“ volt, — még annak is a kiből később muszkavezető lett; ezenkívül az

elcsábítottak, bizonyára szánalmat s bocsánatot érdemelnek — és nem büntetést.

De ne vegyük különben, sem keresztény, sem humanitási szempontból a dolgot. Igaz ugyan, hogy a hitelműveleti határozatoktól hiányzott a király sanctiója, de ezt — tekintetbe véve a körülményeket — nem mérlelhetjük a parlamentarismus merev formái szerint. A parlamentarismus a törvényt alkotó s a törvényt végrehajtó hatalom közti megállapodást feltételezi valamely törvény érvényességére nézve; más szavakkal a nemzet képviselő testülete s a korona közti megállapodást. A végrehajtó hatalom nem a király, a ki maga nem kormányoz s a kinék személye szent és sérthetetlen, hanem a kormány, mely tetteiért és mulasztásaiért felelős. Eszerint valamely intézkedésnek a kormány általi kezdeményezése, vagy a nemzet képviselete által hozott határozatokba való beleegyezése : egyszersmind a király sanctiója. A király kormány elbocsátási és országgyűlés feloszlatási joga menedék valamely elbizakodott, vagy megromlott majoritás zsarnoksága előtt, — de az alkotmányos országok példája bizonyítja, hogy legtöbbször nem a nemzet köz-

véleményére való hivatkozás végett vétetett igénybe, hanem inkább azért, hogy új közvélemény teremtsék, helyesebben azért, hogy a nemzet közvéleménye megrontatván : szolgalelkű majoritás hajtassék egybe.

A magyar pénzjegyeket illetőleg meg volt a törvényalkotásnak parlamentáris formák közt két föltétele : a végrehajtó s a törvényhozó hatalom megállapodása. A király sanctiója hibázott ugyan; de megvolt a királyi helytartó előleges beleegyezése, a nádoré, kit a király ideiglen *a törvények szentesítésének jogával is felruházott vala*. Igaz ugyan, hogy mire a törvényjavaslatok az országgyűlés által is elfogadtattak, a nádor már elhagyta helyét s így azokat utólag nem szentesithette, valamint a nyílt szakítás a dynasztia részéről a király által sem engedé szentesíttetni ezen határozatokat. A törvényesség merev formáinak tehát a magyar pénzjegyek kibocsátása nem felelt meg, de ekkor már a törvény s a törvénytelenség közti különbség megszűnt: a dynasztia részén volt a nyílt támadás, a nemzet részén az életfentartás parancsoló ösztöne. Windischgrätz betörése után szólni lehetett a hódítás jogáról, de sajátságos, hogy a törvé-

nyesség fölött épen az hallattá ítéletét, kinek a nemzet számára nem volt más válasza, mint: Unbedingte Unterwerfung!

Kétséget nem szenved, hogy az ujéletnek indult nemzet, ha szent háboruját siker koronázza, könnyen s hamar kiemelkedett volna a 60 milliónyi pénzjegy okozta bonyodalomból, — s finanziaja állami önállóságának megállapításával virágzásnak indult volna. S ha a viszálykodás nem ver vala nálunk tanyát, ha a politikai s strategiai hibákat egymásra nem halmozzuk: e 60 millió — mely csak fictió volt — megállapította volna országunk önállóságát.

A sors könyvében másként volt megírva. Hadsergünket, melyet e milliókból teremtetünk s tartottunk — elnyomta nem is annyira ellenségeinek egyenetlenül nagy száma — hanem inkább vezérei egyenetlensége: s a forgalomba hozott pénzjegyeket is áldozatul kívánta a bukás.

A háborúnak is vannak törvényei, a fegyveres tusának is van logikája. Ez teszi kötelességévé a győzőnek a háború okozta csapásokat lehetőleg enyhíteni. Mit ártott volna a győző hirnévének — ha következetes marad vala ön-

magához, és a kibocsátott pénzjegyeket nem értékteleníti, hanem törleszteti azokat időnként Magyarország jövedelmeiből? s nem bünteti néhány „lázító“ miatt az egész nemzetet?

De így volt a csapás megírva a végzet könyvében. Általánossá kellett annak válnia, hogy annál mélyebb legyen emléke. S valóban a nagy csapásban — mely a forradalom után reánk nehezedett — még e 60 milliónyi közvagyon megsemmisítése volt a legkisebb.

A pénzjegyekre nézve, melyek a nemzeti kormány egyedüli pénzforrását képezték a függetlenségi harcz tovább folytatására : az 1849-iki számadásokban igen érdekes adatokra találunk.

A nemzeti kormány 5, 10, 100 és 1000 frtos pénzjegyeket nyomtatott. Legelsőbb az 5 frtosok jöttek forgalomba 1848. szeptemberben. Nyomattak ugyan 2 *frtos pénzjegyek* is, de csak 1849. *juliusban*, midőn a kormány *Szegedre*, s onnan *Aradra* menekült, s midőn az aprópénz hiánya valóságos csapássá lett, mert ez időben 5 frtosok nem nyomattak. Ju-

lius 27-étől aug. 10-éig a pénzsajtó naponként 50—60 ezer frt értékű 2 frtos bankjegyet szállított a kincstárba. A nevezett idő alatt nyomott és beszállított összeg (2 frtosokban) 587,878 *frtra megy*. (Horváth M. szerint ez időtájt 1 frtosok is nyomattak, ez azonban tévedés, mert a 49-iki számadásokban semmi nyoma.)

5 *frtos* pénzjegy 1849-ben 8.249,790 frt erejéig nyomatott; az első szállitmányt ez évben a pénztár *jan. 9-én* kapta, az utolsót *jul. 19-én*. Naponként körülbelől 100,000 frt értékű 5 frt pénzjegy nyomatott; januáriusban 1.603,000 frt. Márcziusban már 2.020,000 frt, de később e fajtájú pénzjegyből kevesebb nyomatott: áprilisben 975,000 frt, májusban már csak 600,000. Julius 19-én túl már nem nyomatott 5 frtos pénzjegy.

A 10 *frtos* pénzjegyek nyomatását 1849. máj. hóban kezdte meg a kormány; márcz. 24-én tétetett az első szállitmány 40,000 frt értékig, s aztán folyt a nyomatás szorgalmasan, majdnem mindennap aug. 10-éig, mikor az utolsó szállitmány ment a főfizetőhivatalba. A naponként nyomott összegek 30 és 200 ezer frt érték közt váltakoznak. Áprilisben

2.800,000 frt, májusban 4.840,000, júniusban 6.490,000 frt értékig folytak be a főfizetõhivatalba a tizedek. E nembõl 19.129,740 frtot állított elõ a sajtó.

A 100 frtosok nyomtatását szintén megkezdé a kormány, mihelyt a sajtókat Debreczenben felállithatá. Január 9-én jött az elsõ szállitmány 200,000, az utolsó *júnus 2-ikán* félmillió értékkel. A százasok összesen — 1849-ben 11.040,100 frt erejéig nyomattak.

1000 frtos pénzjegy 1849-ben nem hozott forgalomba.

Ellenben forgalomba jöttek — az eredeti tervezettõl eltérõleg 15 és 30 kros pénzjegyek s ezen intézkedést Kossuth a nemzetgyûlésnek Debreczenben tartott legelsõ ülésében következõleg indokolá :

„A pénzt illetõleg az országgyûlés határozatai nyomán történt gondoskodás, hogy fenakadás ne legyen, hanem már Pesten érezhetõ volt az apró pénznek nagy hiánya, s ezen fogyatkozást különösen a nép az apró forgalomban nehezen érzi. Ki kell mondanom, hogy a nép, ha azt gondolná, miként ezen körülmény az ország állapotjának valamely rossz állására mutat, nagyon csalódnék.

Ez a dolgok természetében fekszik. A história mutatja — valahányszor az országban háború van, az ércpénz a forgalomból eltűnik, legyen bár győzelmes a háború, vagy vesztes. — Ez tehát rossz állapotra nem mutat sem a kormány mulasztására, mert ha mindennap milliószámra vernénk huszasokat, az mind eltűnnék . . . kérem tehát a ház engedelmét, hogy 30 és 15 kros kincstári utalványokat legyen szabad készíttetnem, melyek pótolják az aprópénz hiányát.“

Mikor Kossuth a nemzetgyűlés engedélyét kérte, akkor e pénznemből az első számlitmány a főfizetőhivatalba már be is érkezett.

Érdekes kérdés mindenesetre, hogy miként és meddig vette hasznát a kormány a megszavazott 61 milliónyi hitelnek? Felhasználtatott-e egészben, vagy csak részben? Vagy folytatá-e a kormány a papirospénz kibocsátását meghatalmazásán felül is?

Helyén látjuk e kérdésekre már itt megfelelni. Természetesen, maga a nemzeti kormány — bukása után — pénzügyi kezelése

és sáfarkodásáról nem adott számot a nemzetnek. S ez fölöslegesnek is látszhatott, miután az általa kibocsátott pénzjegyek ugyanis értéktelenítették. A magyar pénzjegyek értéktelenítésében a bécsi körök különösen azon szempontból indultak ki, nehogy a lefolyt háborúból bárkinek is haszna legyen, — ezért kellett azt oly általános csapássá tenni, melyet egyaránt megérzett a loyális s a rebellis. Sőt a császári alter egok, — Windischgrätz s Haynau nem elégedtek meg azzal, hogy a nemzetet (mert hiszen a forradalmat nem egy párt, hanem a nemzet vitta s a ki abban részt nem vett, bár vehetett volna, az nem érdemli meg, hogy magyarnak neveztesse) — lázadónak, a nemzeti ellentállás vezéreit czinkosoknak bélyegezték, hanem proclamatioikban a forradalom vezéreit oly bűnökkel is vádolták, a melyek már nem politikai bűnök, hanem közönséges *becsületbeli* dolgok. S a forradalmi irodalom tengerében nem egy munkára akadunk, mely megerősíti az ellenségeink által kimondott vádat, de egyetlen egyre sem, mely azt megczáfolná; sőt a forradalmi irodalom eddig legelső termékében, *Horváth Mihály* történetében sem találjuk a nemzet ve-

zetőit e tekintetben igazolva; ellenkezőleg a független kormány pénzügyminiszterét *Duscheket* ő maga is vádolja.

A 48-i számadások hiányában, elismerem hiányos sok tekintetben e munka is, — de a 49-iki számadások egymagukra is bebizonyítják, hogy éppen azon időszakban, midőn a nyílt háború leginkább dühöngött, nem volt a nemzeti kormánynak egyetlen indokolatlan kiadása sem.

S ezen számadások alapján képesek vagyunk azt is bebizonyítani, hogy a nemzeti kormány nem szegte meg az országgyűlés határozatait s nem lépett túl a számára megszavazott hitelen.

Ugyanis a megszavazott hitel . . .	61.000,000 frt.
Ebből 1848-ban a második félévre előírányzott 18 milliónyi hiány fedezésére kibocsáttatott körül- belől	20.000,000 „
1849-ben a 45 millióban előírány- zott hiány fedezésére, a szabad- ságharcz elbukásáig kibocsátott	39.007,508 „
Ehhez az 1849-ben 30 és 15 kros váltópénzjegyekben kibocsátott .	2.954,588 „

A felhasznált összeg : 61.962,096 frt.

a mire nézve azonban meg kell jegyeznünk, hogy a 48-ik év második felére felvett 20 millió kerek számban van felvéve, s az ez évben felhasznált összeg — tekintve, hogy a pénzjegyek kibocsátása csak szeptemberben kezdődött, s hogy ekkor a harczy készülétek nem is folytak oly nagy mérvben, mint 1849-ben, de meg a míg a kormány a fővárosban székelte, az állami jövedelmek is csak bővebben folytak mint Debreczenben — megközelíthette, de semmiesetre sem ütötte meg, még kevésbé multa fölül a 20 milliót.

Igaz, hogy az 1849-re előirányzott deficit már augusztusban megütötte a 41 milliót, holott az egész évi hiány csak 45 millióra volt előirányozva. De e számítási hibát épen nem lehet Kossuthnak — ki a pénzügyi tervezetet készíté vala — betudni, miután 1848. augusztus havában alig lehetett előrelátni a bekövetkezett eseményeket, legkevésbé pedig azt, hogy a harcz ily hosszú időre fog nyulni, s hogy oly erőfeszítéssel fog folytattni. Kétséget nem szenved tehát, hogy — ha másként rendeli vala a végzet s Világosnál áldozatul nem dobatic hazánk önállása és tovább foly a harcz: a kormánynak uj hitelt kellett volna

kérnie az országgyűléstől, miután augusztusban a megszavazott hitelösszeg már majdnem egészen igénybe volt véve, a mit — az előre nem láthatott eseményeken kívül annak is kell tulajdonitanunk, hogy a 18 millióban előirányzatba vett rendes bevételből, alig néhány százezer folyt be; a kormány tehát nagyobb mérvben lőn reá szorítva a megszavazott hitel igénybe vételére, illetőleg a pénzjegyek kibocsátására, mint a hogy azt még 1848 utója felé sejtette. Mégis mindezeket tekintetbe véve azt látjuk, hogy az 1849-iki budget legalább főösszegében (a virrement korlátlan használása mellett) megközelíté a valóságos *kiadásokat*,*) a valóságos bevételektől azonban az előirányzat nagyon eltér.

Egy más vád emeltetett *Duschek* ellen, ki Kossuth pénzügyminisztersége alatt mint státustitkár, később pedig mint miniszter műkö-

*) Horváth Mihály előadása folytán szintén azt lehet sejtetni, hogy a kormány a pénzjegyek kibocsátásában túllépte a 61 milliónyi hitelt. Munkájában (III. k. 256 l.) azt állítja, hogy július elején már mintegy 55—60 millió volt kibocsátva. A főntebbi számvetésből láttuk, hogy a kormány csak augusztus közepéig ért el a 61 millióhoz. S nevezetesen július és aug. hónapokban összesen 5.884,996 frt nyomtatott, tehát július elején legfőlebb 55 millió volt már felhasználva.

dött. Horváth Mihály több helyen hibáztatja Duscheket a miatt, hogy a kormányzó s a miniszterium sürgetései daczára a pénzsajtókat egy év lefolyta alatt oly állapotba nem helyezte, hogy azok minden előre nem látható esetekre legalább annyi készletet állítottak volna elő, hogy a kormány költségei pár hónapra mindig fedezve legyenek. Azonban ami a pénzjegyeket illeti — e vád méltán alig sujthatja Duscheket, ha meggondoljuk, hogy mily óriási nehézséggel kellett neki a pénzsajtók körül küzdeni a többszörös vándorlás folytán, melyeket különben alig láthatott előre valaki. De különben is, a 49-iki számadásokban egyenként elősoroltatnak azon pénzjegyszállitmányok, melyek a sajtó alól a főfizető hivatalba áttétettek; átlag véve hónapoként 6 millió szállítottatott be s többnyire kisebb pénzjegyekben, mert mint mondtuk, 1000 frtosok nem is nyomattak; a százasok kibocsátása június elején szintén megszűnt, mert már 11 millió fölül lőn e nemből kiadva, annál nagyobb mértékben folyt azonban a 10 frtosok, 2 frtosok 30 és 15 krosok kibocsátása; csak az 5 frtosok előállítására csökkent — valószínűleg azért, mert nem volt

elég papiros — de ezekből is, majdnem minden másodnap 40—50 frt szállíttatott be a főfizető hivatalba, 1849. jul. 19-éig, a mikor több szállitmány nem érkezett be. Az utóbbi időkben tehát többnyire kisebb értékű pénzjegyek nyomattak, s igen természetes, hogy ezek csekélyebb értéket képviseltek. De szükségessé váltak a kisebb értékű jegyek a forgalom szempontjából, mert az ezüstpénz, sőt a rézpénz is eltűnt a forgalomból s az e tekintetben támadt hiányt ezüst és ércpénz veretése által — mint látni fogjuk, a kormány igen kis mértékben pótolhatta. Nagyobb pénzjegyek 1000 és 100 frtosok kétségkívül óriási dimenziókban nyomathattak volna, de az aprópénzhez képest már is aránytalanul nagy mennyiségben dobáltak a piacra, — úgy hogy a felváltás roppant nehézséggel járt s csak veszteséggel eszközölthetett. Ez által tehát a zavar — mely a forradalom végnapjai felé mutatkozott — csak még inkább növeltetett volna.

A főfizető hivatalba naponként beszállított pénzjegymennyiség elég tekintélyes értéket képviselt, mert egy hónapra 6 milliónyi átlag esik. A hiba tehát nem ott volt,

hogy a pénzügyek vezetésével megbízott egyén nem gondoskodott néhány milliányi pénzkészletről, — hanem ott, hogy a beszál-
litott pénzjegymennyiség a főfizetőhivatal ál-
tal azonnal ki is adatott. Számszerint bizo-
nyos, hogy a pénzsajtók többet nem birtak
előállítani, mert lelkiismereti dolog volt, hogy
a kiállítás körül némi gonddal is járjanak el,
megovandók e pénzjegyeket a hamisítástól.
S azért talán még sem lehet a pénzügy-
minisztert felelőssé tenni, hogy az előteremtett
pénzjegymennyiség *a rendkívüli szükségletek-
kel szemben*, nem volt elégséges.

VIII.

Az 1849-iki valóságos bevételek és kiadások sommázata.

Térjünk már most át az 1849-iki év pénzügyi kezelésére. Mi természetesen csak a nemzeti kormány pénzügyi gazdálkodásáról fogunk szólni, — a jan. 5-étől aug. 15-éig terjedő esemény dús időszakot illetőleg.

Mielőtt a részletekbe bocsátkoznánk, lássuk a 49-iki valóságos bevételek és kiadások sommázatát, mely a 49-iki számadások alapján a következő tételekben jelenik meg:

I. Bevételek 1849. jan. 5-étől aug. 15-éig.

Egyenes adó	semmi.
Harminczad	131,481 frt 15 kr
Sójövedék	786,367 „ 40 „
Illetékek	2,279 „ 58 „
Posta	160 „ — „
Allamjavak	54,391 „ 50 „
Bácsmegyei Ferenczsatorna .	24 „ 25 „

Üres egyházi jószágok utáni jövedelem (szathmári, kassai, székesfejérvári püspökségek s az egri érsekség) . . .	27,672	frt	28	kr
Bányászat	191,919	"	11	"
Pénzverés	413,110	"	50	"
Fiskálítások	15,808	"	1	"
A budai központi fizető hiva- taltól átvett s Debreczenbe vitt pénztári készlet . .	1.053,105	"	50	"
Önkénytes kölcsön . . .	1.110,841	"	15	"
Hadiadó (hátralék) . . .	35,566	"	4	"
A magyar kereskedelmi bank által Debreczenbe szállított 1 és 2 frtos bankjegyek .	142,118	"	—	"
Állami pénzjegyek :				
1000 frtos	—	—	—	
100 "	11.040,100			
10 "	19.129,740			
5 "	8.249,790			
2 "	587,878			
30 és 15 kros	2.954,588			
	41.962,096	"	45	"
Hazafias ajándékok . . .	12,569	"	59	"
A „Közlöny“ jövedelme . .	5,511	"	—	"
Különféle bevételek . . .	256,805	"	14	"
Összeg : 46.201,837	frt	48	kr.	

Ehez átfutó jövedelmek:

Visszatérített előlegek	301,629 frt 38 kr.
Idegen pénzek	616,308 „ 39 „
<i>Az összes valóságos bevétel*):</i>	47.119,776 frt 6 kr.

II. Kiadások, 1849. jan. 5-étől aug. 15-éig.

Hivatalnokok fizetései	481,629 frt 10 kr
Lakpénzek	2,754 „ 10 „
Szolgák fizetései	9,665 „ 6 „
Szolgák lakpénze	279 „ 20 „
Gyakornokok segélyezése	1,525 „ 56 „
Napidijak	5,080 „ 44 „
Jutalmazások	170 „ 48 „
Hivatalos helyiségek bére	1,991 „ — „
Hivatali és irodai kiadások	62,178 „ 28 „
Hirnökök, futárok és posta	2,244 „ 47 „
Alapítványok s jótékony czé- lok előmozdítása	1,080 „ — „
Napidijak s utazási költségek (országgyűlés)	236,622 „ 13 „
Segélyezések	3,766 „ — „
Szolgák segélyezése	600 „ 2 „
Szabályszerű kiadások	5,100 „ — „
Patronátusi kiadások	18 „ — „
Tanintézetek segélyezése	875 „ — „
Új építkezések	37,600 „ — „
Kincstári épületek fentartása	19,399 „ 22 „

*) A krajczárok tört számaival együtt.

Házi szükségletek (fűtés-világítás)	1,213	frt	19	kr
Mezőgazdaság segélyezése	3,000	"	—	"
Különféle rendes közigazgatási kiadások	84,377	"	23	"
Nyug- és kegydíjak	19,901	"	59	"
Rendkívüli és hadi kiadások	34,830,687	"	28	"
Különféle visszatérítéssk	10,071,966	"	14	"
Előlegek	1,153,347	"	40	"
Visszatérített idegen pénzek	87,029	"	35	"
Más pénztárakhoz áttétetett	672	"	18	"

Összeg : 47.119,776 frt 6 kr.

A kiadási összeg tehát *egyenlő* a bevétellel.

Az 1849-ben bekövetkezett események oly rendkívüliek voltak, hogy az ország összes rendes bevételei megszűntek, mert nem egy vagy több korosztály, hanem maga a nemzet sietett a zászló alá, s az elkeseredett harc, mely alig kimélte meg az ország valamely részét — elvont s elűtött mindenkit rendes foglalkozásától.

A nemzeti kormánynak három rendkívüli főforrása volt, melyekből a szükségleteket fedezé:

a menekvés alkalmával Debreczenbe szállított 1848-iki pénztári maradvány . . 1.053,103 frt.
 az önkénytes kölcsön által a haza oltárára letet s kincstári utalványok kibocsátása mellett érvényesített . . . 1.110,841 „
 s a 42 millió erejéig kiadott pénzjegyek,
 — összesen tehát 44 milló.

A 16 millióban előírányzott rendes bevételek tehát 3 *millióra olvadtak le*. A hadiadónak 4 milliónyi hátralékából, mely 1849-re tétetett át, befolyt 35 ezer frt. A harminczadból, mely 2 millióban vala előírányozva, 130 ezer; a sójövedelem 6 millióra előírányoztatott és befolyt 786 ezer; az 1 millióra előírányzott államvagyonból még 100 ezer sem.

A rendkívüli kiadások szüksége azonban épen oly mérvben növekedett, a mily mérvben csökkentek az állam azon jövedelmei, melyekre számolt mint rendes forrásokra.

IX.

Az 1849-iki valóságos bevételek részletezése.

A fentebbi sommázatban előadott összegek némelyike úgy a bevételek mint a kiadásokat illetőleg részletezést és magyarázatot igényel.

A *harminczadból* begyűlt összeget csakis a pesti, budai, debreczeni és kassai harminczadhivatalok szolgáltatták be.

A bányászati hivatalok összes szállitmány, melyek 1849-ben a magyar kormány rendelkezése alá adattak 605,030 frt. 1 kr értéket képviselnek. Ebből esik :

a bányászatra . . . 191,919 frt 11 kr.

a pénzverésre . . . 413,110 „ 50 „

Ércpénzben a következő összegek folytak be,
— és pedig :

aranyban 23,190 darab 104,355 frt.

ezüst huszasokban 178,500 darab . . . 59,500 „

6 kros váltópénzben 935,000 darab . . . 93,500 „

3 kros váltópénzben 214,000 darab	10,700 „
rézpénzben	22,000 „
	<hr/>
	Összeg : 290,055 frt.

Ime, ez az az — állítólag *roppant nagy mennyiségű* ércpénz, melylyel a kormány 1849-ben rendelkezett. S valóban az ország-szerte keringett és terjesztett hirekkel szemben alig hihetjük el, hogy arany és ezüstben csak ennyi vertpénz forgott a nemzeti kormány kezei közt. Pedig hát a 49-iki számadások lelkiismeretes átböngészése tanúságot tesz a mellett, hogy több arany és ezüstpénz nem volt a kormány rendelkezése alatt, — legfőlebb még azon — alig említést érdemlő csekély összegek — melyeket a kormány — pillanatnyi szükségek fedezésére papirospénzből aranyra váltatott a forgalomba. De ez — mondjuk — roppant csekély összeg. Ebből fedezé tehát a kormány a külföldi kiküldetéseket, a hol már sem magyar, sem osztrák jegyek nem voltak használhatók, némely cikkeknek külföldön való beszerzését és hékorkorba a katonák jutalmazását.

A mi nevezetesen az aranypénzt illeti, annak csekély összege fölött alig lehet csodál-

koznunk, ha meggondoljuk, hogy a bányászati szat épen ugy pangott ez időtájt, mint minden más keresetág. S a kormány kénytelen volt csakis a magyarországi bányahelyekre szoritkozni; az erdélyi bányahelyeken a legvérengzőbb polgárháború dúlt, melynek áldozatai lettek a virágzó bányahelyek összes lakosságukkal együtt. Erdélyből tehát — mely e tekintetben gazdag ércztelepeinél fogva a monarchiában első sorban állt, s ma is a magyar koronaországainak nemes ércztermelésében első tényező — Erdélyből a nemzeti kormánynak nem volt bányászati jövedelme. — Az említett 23 ezer darab arany közül 4000 darabot *Ludvigh* János kormánybiztos küldött *Görgei táborának* hadi pénztárából mint bányászati jövedelmet Debreczenbe.

A magyar huszasok és váltópénzek *Nagybányán* verettek, s márcz., apr., maj. és juniusban jöttek forgalomba, — havonként 20 — 30 ezer frt értékig. Magyar rézkrajczárok csak juliusban verettek 1000 frt értékig.

A *hazafias ajándékok* czimén begyűlt 12 ezer frtnyi összeg nagyrészt az állami hivatalnokok fizetéseiből havonként tett ajánlatok folytán gyűlt össze. S e tekintetben különö-

sen az alsóbbrendű hivatalnokok érdemelnék elismerést, kik ugyanis csekély havi díjukból áldozatot tettek le mindig a haza oltárára. De a megyei s a városi tisztviselők sem vonták ki magukat ezen áldozatok alól.

A *különféle bevételek* közt (256,805 frt) szerepelnek a konfiskált javak; nevezetesen:

A Görgei által kivégeztetett gr.

Zichy Jenő 2 aranyórája után
befolyt 243 frt 30 kr

Ugyanannak egyéb konfiskált ingóságai után 2,995 „ 37 „

A havasi oláhoktól *Csutak* őrnagy által elvett juhak és szarvasmarhák ára 2,002 „ — „

Gr. *Castiglione* s több huszártiszt lovaiért 3,110 „ 15 „

Gr. *Károlyi Lajos* uradalmi pénztárában találtatott és konfiskáltatott 15,000 „ — „

A konfiskált *nádori uradalmakból* befolyt 20,000 „ — „

Gr. *Szirmay* István konfiskált ingóságai után 5,019 „ 37 „

A *Szirmay-Palavicini* konf. javak után befolyt 10,600 „ — „

A felkelő *rácoktól* konfiskáltatott 3,097 „ — „

Petrovics Demetertől konf. sertések után 12,163 frt 15 kr

A Palavicini-féle jószágok lefoglalásakor találtatott készpénz .	21,023 frt — kr
A <i>bánsági felkelőktől</i> konfiskáltatott	87,000 „ — „
Gr. <i>Gyulai</i> Ferencz aradi konf. birtokai után	18,000 „ — „
stb. stb.	

X.

Az 1849-iki rendkívüli kiadások részletezése.

A kiadások közt — a mint a sommázatban láttuk — majdnem 35 milliónyi összegig terjednek a *forradalmi* és *hadi* rendkívüli kiadások. E kiadások itt következnek:

Országgyűlés	458,975	frt	31	kr.
Visszafizetett kölcsőnpénzek (az eredeti kincstári utalványok beszédése mellett) .	148,057	"	43	"
A magyar hitelosztály dotatioja	55,305	"	13	"
Pénzjegyek készítési költsége	188,858	"	20	"
A „Közlöny“ kiadása . . .	12,698	"	12	"
Rendőri kiadások	65,775	"	45	"
Magyar hadipénztárak dotatioja	12.394,706	"	15	"
A honvédelmi bizottmány pénztárainak	57,000	"	—	"
Az első magyar vadászezred szervezési költsége (szer-				

vezte <i>Ormai</i> Norbert őrnagy)	88,000	frt	—	kr
Nemegyei-féle szabadcsapat (<i>Nemegyei</i> Bódog) . .	10,000	"	—	"
Bihari önkénytesek (<i>Hatvani, Dobozi, Gazsi</i>)	30,000	"	—	"
Lovas portyázók (<i>Takács</i> Ist.)	4,000	"	—	"
Nagy - körösi szabadcsapat (<i>Szentpéteri</i>)	1,158	"	—	"
<i>Kállai</i> Manó és <i>Zoltán</i> Mihály-féle szabadcsapat .	10,000	"	—	"
Szabolcsi sz. cs. (<i>Péchy</i> alispán	30,000	"	—	"
Komáromi huszárok (<i>Thaly</i> Zsigm. kapitány) . . .	75,000	"	—	"
Csongrádi szab. cs. (<i>Sánta</i> Ede)	10,000	"	—	"
Rákóczy szabadcsapat (<i>Vasváry</i> Pál)	8,000	"	—	"
Lengyel dsidások (a Horniczky-féle legióból, melynek átalakításával <i>Bónis</i> Samu bizatott meg)	30,349	"	—	"
Bocskai szab. csap. (<i>Sillye</i> Gábor kormánybiztos) . . .	40,000	"	—	"
Felsőmagyarországi portyázó csapat (<i>Kornides</i> Lajos őrnagy)	16,465	"	—	"
Hevesi lovascsapat (<i>Wartensleben</i> őrnagy)	30,000	"	—	"

Olasz legio (Monti ezredes) .	15,940	frt — kr
A kormánybiztosok és hadse- regfelügyelők számára nyi- tott hitel	13.981,055	„ 28 „
A honvédfelruházási pénztár		
dotációja Pesten	1.975,000	„ — „
Ugyanez Aradon	50,000	„ — „
Ruhabeszerzés	1.182,686	„ 33 „
Kórházi kiadások	128,419	„ 10 „
Lóvásárlás	175,548	„ 50 „
Lótartás	1.414,230	„ 40 „
Fegyvergyártás	593,612	„ 42 „
Fegyver és lőszerbeszerzés .	226,384	„ 25 „
Hadi szállítás	264,317	„ 19 „
Népfölkelés szervezés . .	6,467	„ 22 „
Élelmezési raktárak ellátása	620,984	„ 41 „
Széna-, abrakbeszerzés . .	137,618	„ 37 „
Különféle szükségletek be- szerzése	28,589	„ 27 „
Hadikárpotlás és segélyezés .	50,961	„ 17 „
Rendkívüli, többnyire titkos, ismeretlen célú kiadások .	214,521	„ 54 „

Az összes hadikiadás : 34.830,687 frt 28 kr.

XI.

A forradalom legyőzése után künn maradt előlegek.

<i>Előlegek</i> czimén kiadatott	
(lásd a kiadásokat) . . .	1.233,198 frt 20 kr
ebből 1849 aug. 15-éig szabályoztatott (lásd az átfutó bevételeket)	301,629 „ 38 „

Maradvány : 931,568 frt 42 kr

az osztrák kormány által	
1849. aug. 15-én innen 1853-	
ig szabályoztatott	211,121 frt 17 kr

Marad : 720,447 frt 25 kr.

mely a forradalom legyőzése után megyék, és magánzóknál leszámítolandó maradt; névszerint :

Máramaros megyénél	57 frt 24 kr
Szerém megyénél	1,325 „ — „
Belső-Szolnok megyénél	4.000 „ — „
Ugocsa megyénél	10,012 „ 12 „
Bács megyénél	116 „ 40 „
Zágráb megyénél	1,627 „ 5 „
Zemplén „	20,000 „ — „

Szathmár megyénél . . .	52 frt 5 kr	
Szabolcs " . . .	8,157	" 25 "
Komárom " . . .	20,000	" — "
Beregh " . . .	5,033	" — "
Pest megyénél . . .	200	" — "
Krassó megyénél . . .	224	" — "
Sáros " . . .	412	" 30 "
Ungh " . . .	40,000	" — "
Soprony " . . .	50,000	" — "
Zaránd " . . .	1,275	" 25 "
Temes " . . .	100	" — "
Hunyad " . . .	708	" 20 "
Békés " . . .	5,000	" — "
A Kúnkerületnél . . .	10,000	" — "
Tiszai koronai kerületnél .	160	" — "
Segélyezési előlegek megyék, városok s községeknek .	20,000	" — "
Debreczen városánál . .	145,000	" — "
Veszto községnél . . .	5,000	" — "
Érsekujvár	15,000	" — "
Eger	4,000	" — "
Gyula	1,800	" — "
Thorda	240	" — "
Pest	166	" 40 "
Szathmár-Németi	5	" 10 "
Nagy-Bánya	5	" 25 "
Pécs	175	" 40 "
B. Vay Miklósnál	38,000	" — "
A nemzeti színházi alapot il- letőleg	20,410	" — "

Horvátországi menekülteknél	6,250	frt	—	kr
B. Jósika Imrénél . . .	1,300	"	—	"
Gr. Ráday Pálnál . . .	1,000	"	—	"
Gr. Almásy Ernőnél . . .	1,000	"	—	"
Kiss Ernőnél	20,000	"	—	"
Buda Sándornál	1,000	"	—	"
A komádi izraelita templomn.	2,400	"	—	"
Gr. Haller Ferencznél . . .	1,000	"	—	"
Dobolyi Sándornál	1,000	"	—	"
Kostelnyi Andrásnál . . .	1,200	"	—	"
Több pénzügyminiszteri tiszt-				
viselőnél	2,150	"	—	"
Moteschiczkyknél	1,500	"	—	"
Monte grófnál	2,200	"	—	"
A nádori kasszánál	3,883	"	—	"
Tisza-Sz.-Miklósi uradalomnál	1,627	"	—	"
Károlyi Lajos gr. jószágigaz-				
gatóságánál	6,000	"	—	"
Alcsuthi uradalomnál . . .	4,000	"	—	"
Zabolcs és zempléni földbirto-				
kosoknál	60,000	"	—	"
A magyar központi vasuti tár-				
saságnál	120,000	"	—	"
A Tiszaszabályozó társaságnál	28,000	"	—	"
A m. kereskedelmi banknál	2,368	"	—	"
Alapítványoknál	11,222	"	14	"
1000 frton aluli összegek .	4,477	"	24	"
Fizetési előlegek	8,606	"	33	"

Összesen : 720,447 frt 25 kr.

Az absolut kormány — mely Magyarországon a helyzet ura lett, oly hivatalos lelkiismeretességgel fogott ezen előlegek visszatérítésének eszközléséhez, mintha csak ama előlegek az ő pénztáraiból folytak volna ki. A zaklatásoknak nem volt vége, s a kik önként nem jelentették be tartozásaikat, vagy jószántukból nem téríték vala vissza a nyert előlegeket — még büntetésekben marasztaltattak el. Mindenesetre furcsa eljárás volt ez akkor, midőn az osztrák uralom a magyar pénzjegyeket — mert az előlegek a magyar kormány által csak magyar pénzjegyekben adathattak ki — értékteleníté, s aztán mégis visszatérítésre ítélte azokat, kik a forradalmi kormánytól eredt megbízásokban előlegeket vettek fel. Sokan lettek ezen igazolhatlan intézkedés által a legméltatlanabbúl sújtva. S az előlegek leszámoltatása kimélet nélkül folytatott szakadatlanul az 50-es években; némely előlegek visszafizetése csak 1857-ben ¹⁰¹² P. M. sz. alatt szüntettetett meg, de a többinek leszámolása folyt még 1861-ben is, — míg végül mint forradalmi kiadások számoltattak el.

XII.

A kormánybiztosoknak, hadseregfelügyelőknek, egyes csapatparancsnokoknak rendelkezésére adott összegek.

A forradalmi és hadi kiadások közt legnevezetesebb helyet foglalnak el a különféle hadipénztárak dotatiói, s ezenkívül a szerteszét küldött kormánybiztosoknak nyitott hitelek.

A mi ez utóbbiakat illeti — nem lesz felesleges, ha beleereszkedünk e hitelek bővebb részletezésébe. A kormánybiztosok tudjuk — éltető elemei voltak a forradalomnak; hadseregeket teremtetek, felszerelték s csatába küldték; s a visszahódított vidékeken a polgári kormányzást azonnal kezükbe vették. Ez emberek tevékenysége nélkül meg lett volna bénítva a tábornokok karja; rájuk nehezedett e hadsereg fentartásának és szaporításának gondja, s még e mellett az új polgári reorganisatio. Sok helyen — a hol a tábornokok nem tarták méltóságukon aló-

linak a táblabírák mesterségébe is vágni, s hol politikával is foglalkoztak — mint Görgei és Bem táborában, a kormánybiztosok voltak közvetítők a tábornokok hiusága s a kormány tekintélye közt.

De nemcsak az egyes hadtestek s a külön harcztéereken működő hadseregnél voltak kormánybiztosok, hanem a kormány, mely az ország minden vidékével nem lehetett gyors összeköttetésben, kénytelen volt teljhatalmú biztosokat küldeni mindenfelé, hogy a haza megmentését célzó intézkedésekben késedelem ne történjék. S különben is e férfiak — kiket a kormány a megpróbált hazafiak közül választotta ki — e férfiak ismerve a helyi viszonyokat, az egyes vidékeken összeköttetéseikkel, s a helyszínén célyszerűbben s gyorsabban intézkedhettek, mint a ma Debreczenben, holnap Szegeden tartózkodó kormány.

Érdekes kérdés tehát mindenesetre, hogy mily összegek fordultak meg azon férfiak kezében, kiket a forradalom éltető elemének nevezénk? a következő kimutatásból látni fogjuk azt is, hogy az egyes vidékekre kiküldött kormánybiztosok mily összegekkel rendelkeztek?

Kormánybiztosok, hadseregfelügyelők (intendánsok), csapatparancsnokoknak a magyar főfizető hivatalból 1849 folytatában hadi célokra a következő összegek adattak ;

Januáriusban :

<i>Madarász László</i> , honvédelmi bizottzottmányi tag s az országos rendőrség igazgatója	10,000	frt.
<i>Csányi László</i> , kormánybiztos az erdélyi hadseregnél	300,000	„
<i>Kossuth Lajosnak</i> , a honvédelmi bizottmány elnökének	50,000	„
<i>Halassy Kázmér</i> , élelmezési és szállítási biztosnak	40,000	„
<i>Böszörményi Sándornak</i> , Ugocsamegye által beszolgáltatandó lovakra	6,000	„
<i>B. Révay Simonnak</i> a thuróczi hadtest számára	4,000	„
<i>Perczel Mór</i> tábornoknak, tábora számára	87,000	„
<i>Komáromi István</i> , kapitánynak a komáromi vár szükségleteire . . .	150,000	„
<i>B. Wenkheim Bélának</i> egy Békésme- gyében alakítandó szabadcsapat számára	20,000	„
<i>Beöthy Ödön</i> kormánybiztosnak . .	100,000	„
<i>Golubits kapitánynak Eszék vára</i> szükségleteire	40,000	„

<i>Kardcsóni István kapitánynak, a miskolczi tábor számára</i>	5,000	frt.
<i>Gr. Degenfeld Imrének, szabolcsmegyei csapatok számára</i>	30,000	"
<i>Bónis Samu, kormánybiztosnak . .</i>	60,000	"
<i>Varga Imre, élelmezési biztosnak .</i>	13,000	"
<i>Beniczky Lajosnak, mozgóhadteste számára</i>	30,000	"
<i>Ivánka Zsigmond, (cél megnevezése nélkül)</i>		
210 drb hollandi arany	945	frt.
bankóban	9055	"
	10,000	"
<i>Herváth Antal kormánybiztosnak .</i>	40,000	"
<i>Gr. Vecsei tábornoknak</i>	50,000	"
<i>Görgei Arthur, tábornoknak . . .</i>	100,000	"
<i>Gr. Haller Sándor, képviselőnek . .</i>	4,000	"
<i>Mihályi Gábor, kormánybiztosnak .</i>	40,000	"
<i>Hunkár Antal, kormánybiztosnak .</i>	5,000	"
<i>Selye Gábornak</i>	10,000	"
<i>Egri János, ugozsamegyei alispánnak</i>	6,000	"
<i>Balajthy Wenczel, kormánybiztosnak</i>	30,000	"
<i>Vukovics Sebő, kormánybiztosnak .</i>	13,000	"
<i>Puky Miklós, kormánybiztosnak Kömáromban</i>	5,000	"
<i>Török Gábornak</i>	30,000	"
<i>Ismét Csányi Lászlónak 400 drb arany</i>	1,800	"
	1.294,800	frt.

Februáriusban :

<i>Hankovits György, kormánybiztosnak</i>	4,000	frt.
<i>Somossy Ignác, krmbiztosnak Répás- sy tábora számára</i>	2,000	"
<i>Halassy Kázmér, élelmezés, biztosnak</i>	250,000	"
<i>Bónis Samunak</i>	40,000	"
<i>Dembinszky altábornagynak</i>	62,000	"
<i>Selye Gábor, krmb.</i>	10,000	"
<i>Csányi Lászlónak</i>	452,000	"
<i>Török Gábor</i>	150,000	"
<i>Repeczky Ferencznek</i>	6,500	"
<i>Varga Imrének</i>	112,000	"
<i>Tóth János tiszafüredi helyparancs- noknak</i>	19,000	"
<i>Scheinert Ferdinánd, az aradi védelmi bizottság alelnökének</i>	5,000	"
<i>Szemere Bertalan, krmbiztosnak . . .</i>	120,000	"
<i>Gr. Batthyányi Kázmérnak</i>	12,000	"
<i>Mihályi Gábornak</i>	60,000	"
<i>Görgei tábornoknak</i>	150,000	"
<i>Luzsénszky Pál, krmbiztosnak . . .</i>	30,000	"
<i>Hodossi Miklósnak</i>	100,000	"
<i>Damianics tábornoknak</i>	35,000	"
<i>Farkasányi Sámuelnek</i>	60,000	"
<i>B. Vay Miklósnak</i>	8,000	"
<i>Décsey László, krmbiztosnak . . .</i>	5,000	"
<i>Gr. Teleky Sándornak</i>	3,400	"
<i>Weisz Józsefnek, Árvamegyébe kül- detvén</i>	4,500	"

<i>Szombathelyi Antal</i> , békésmegyei alispánnak	10,000	frt.
<i>Szeles Lajos</i> , krmbiztosnak	10,000	"
<i>Wenninger Ferencznek</i> , titkos kiadásokra		
200 drb arany	900	
bankjegyekben	50,000	
	<hr/>	
	50,900	"
<i>Eötvös Mihály</i> , szathmármegyei alispánnak	20,000	"
	<hr/>	
	1.791,300	frt.

Márczius és aprilisben.

<i>Török Gábornak</i>	200,000	frt.
<i>Boczkó Dániel</i> , krmbiztosnak	40,000	"
<i>Csányi Lászlónak</i>	760,000	"
<i>Boronkai Albert</i> , krmbiztosnak	45,000	"
<i>Bónis Samunak</i>	80,000	"
<i>Halassy Kázmérnak</i>	490,000	"
<i>Görgeinek</i>	380,000	"
Gr. Vass Samunak :		
1000 drb arany	4500	
osztr. bankjegyekben	400	
	<hr/>	
	4,900	"
<i>Palóczy Tamás, Lesztár Péter és Szabó Zsigmondnak</i> Komáromvára felszerelésére	120,000	"
<i>Repeczky Ferencznek</i>	155,000	"

<i>Guyon</i> Richard ezredesnek s <i>komáromi</i> kinevezett várparancsnoknak . . .	10,000	frt.
<i>Eötvös</i> Tamás, krmbiztosnak . . .	34,000	"
Gr. <i>Batthyányi</i> Kázmérnak . . .	104,706	"
<i>Szemere</i> Bertalannak . . .	70,000	"
<i>Sántha</i> György, krmbiztosnak . . .	12,000	"
<i>Rapun</i> Eugen kapitánynak, <i>Komáromnak</i> élelemmel ellátására . . .	20,000	"
<i>Vukovics</i> Sebőnek . . .	170,000	"
<i>Hodossy</i> Miklósnak . . .	100,000	"
<i>Varga</i> Imrének . . .	310,000	"
<i>Mihályi</i> Gábornak . . .	88,000	"
<i>Risko</i> Ignácznak . . .	1,000	"
<i>Danielisz</i> János, hadseregfelügyelőnek	950,000	"
<i>Lenkeynek</i> Komárom szükségleteire . . .	30,000	"
<i>Kossuth</i> Lajosnak, <i>Csernátoni</i> által . . .	30,000	"
<i>Lipcsei</i> Imre, kormánybiztosnak . . .	25,000	"
<i>Beöthy</i> Ödönnek :		
2000 drb arany	9,000	frt.
bankjegyekben	8,200	"
	17,200	"
<i>Luzsénszky</i> Pálnak . . .	50,000	"
<i>Illésy</i> János, krmbiztosnak . . .	15,000	"
<i>Jabloneczay</i> Ignácznak <i>Komáromvára</i> számára . . .	30,000	"
<i>Batta</i> Sándor, krmbiztosnak . . .	20,000	"
<i>Eötvös</i> Mihálynak . . .	70,000	"
<i>Haczel</i> Márton, krmbiztosnak . . .	5,000	"
<i>Madocsányi</i> Pálnak . . .	6,000	"
Gr. <i>Batthyányi</i> Istvánnak . . .	5,000	"

Május és júniusban:

<i>Szintai János, krmbiztosnak</i>	40,000	frt.
<i>Irányi Dánielnek</i>	60,000	"
<i>Török Gábornak</i>	470,000	"
<i>Szemere Bertalan, miniszterelnöknek</i>	60,000	"
<i>Repeczkynék</i>	360,600	"
<i>Danielisz hadseregfelügyelőnek</i>	925,000	"
<i>Hodossynak</i>	125,000	"
<i>Imrédy Leo, krmbiztosnak</i>	2,000	"
<i>Varga Imrének</i>	80,000	"
<i>Szentiványi Károly, krmbiztosnak az</i> <i>erdélyi hadsereg számára</i>	700,000	"
<i>Szentiványi Eugen, krmbiztosnak</i>	10,000	"
<i>Bónis Samunak</i>	30,000	"
<i>Luzsénszkynek:</i>		
100 drb arany	450	
és bankjegyekben	279,000	

279,450 "

<i>Mihályi Gábornak</i>	40,000	"
<i>Hunkár Antalnak</i>	20,000	"
<i>Halassy Kázmérnak</i>	265,000	"
<i>Csertán Sándornak</i>	2,000	"
<i>Majthényi Józsefnek</i>	2,000	"
<i>Ludvig János, krmbiztosnak</i>	26,000	"
<i>Farkasányi Sámuelnek</i>	80,000	"
<i>Ujházi Lászlónak</i>	10,000	"
<i>Boronkai Albertnek</i>	30,000	"
<i>Noszlopi Gáspárnak</i>	8,000	"
<i>Ragályi Mihálynak</i>	43,000	"

<i>Vilkovszky</i> hadi biztosnak	40,000	frt.
<i>Csányi Lászlónak</i> , (visszafizetés szá- mára mint volt erdélyi kormány- biztosnak)	2,875	„
<i>Beniczky Lajosnak</i>	120,000	„
<i>Klapka</i> tábornoknak <i>Komáromvára</i> számára	100,000	„
<i>A komáromi vár</i> parancsnokságnak .	15,402	„
<i>Fiáth István</i> , krmbiztosnak	2,000	„
<i>Perczel</i> tábornoknak	60,000	„
<i>B. Jeszenák Jánosnak</i>	10,000	„
<i>Tomcsányi Józsefnek</i>	3,000	„

Összesen május és júniusban : 4.021,327 frt.

Julius hóban :

<i>Hajnik Pál</i> , rendőrigazgatónak . .	250,000	frt.
<i>Bodányi kapitánynak</i> a III. hadtest számára	50,000	„
<i>Gr. Batthyányi Kázmér</i> , külügymi- niszternek	11,000	„
<i>Beniczky Lajosnak</i>	15,000	„
<i>Eötvös Tamásnak</i>	80,000	„
<i>Damjanich</i> tábornoknak :		
500 drb arany	2,250	
bankjegyekben	50,000	
	52,250	„
<i>Besze János</i> , képviselőnek	2,000	„
<i>Teleky Sándornak</i> az erdélyi hadak intendánsának	125,000	„
Az 1848/49 pénzügy.	8	

<i>Vitkaynak</i> ugyane célra	78,000	frt.
<i>Haczel Mártonnak</i>	90,000	"
<i>Dezseffy Arisztid tábornoknak</i>	25,000	"
<i>Varga Imrének</i>	36,000	"
<i>Kmety György, tbnoknak</i>	66,000	"
<i>Lukács Dénes, tüzérségi főparancs-</i> <i>noknak</i>	30,000	"
<i>Gr. Vecsey tbnoknak</i>	85,000	"
<i>Török Gábornak</i>	234,400	"
<i>Perczel Mórnak</i>	98,000	"
<i>Horváth Zsigmondnak</i>	20,000	"
<i>Tóth Ágoston, alezredesnek Pétervá-</i> <i>rad számára</i>	100,000	"
<i>Csapó Vilmos, nemzetőri ezredesnek</i>	5,000	"
<i>Kazinczy ezredesnek</i>	60,000	"
<i>Nagy Sándor, hadibiztosnak</i>	75,000	"
<i>Décsey László, krmbiztosnak</i>	2,500	"
<i>Perczel Miklós, aradi várparancsnokn.</i>	30,000	"
<i>Danielisznak</i>	190,000	"
<i>Szaheli Imrének, Komáromvára szá-</i> <i>mára</i>	40,000	"
<i>Luzsénszkynek</i>	210,000	"
<i>Lukács Dénesnek, a tüzérségi pénztár</i> <i>számára</i>	30,000	"
<i>Penko Pál, a temesvári külvárosok</i> <i>helyparancsnokának</i>	5,000	"
<i>Vass István kapitánynak, az aradi</i> <i>helyparancsnokság számára</i>	20,000	"
<i>Gagovich József, krmbiztosnak</i>	60,000	"
<i>Győzei őrnagynak Komárom szám.</i>	8,000	"

<i>Csertán</i> krmbiztosnak	15,000	frt.
<i>Hadik</i> hidibiztosnak	15,000	"
<i>Mészáros</i> Lázár, tábornoknak	34,000	"
<i>Nagy</i> Sándor, tbnoknak	40,000	"
<i>Thaly</i> Zsigmond, alezredesnek	200,000	"
<i>Kászonyinak</i>	20,000	"
<i>Halassynak</i>	25,000	"
<i>Gr. Teleky</i> Sándor, ezredesnek	175,000	"
<i>Kanszler</i> őrnagynak a nagyszabeni tá- bori kiadásokra	50,000	"
<i>Horváth</i> Zsigmond, hadipénztára szá- mára	25,000	"
<i>Szemere</i> miniszterelnökn.	80,000	"
<i>Mihályi</i> Gábornak	30,000	"
<i>Bunyevác</i> Károlynak, egy hadtest számára	20,000	"

Juliusba összesen : 2.912,150 frt.

Augusztusban :

<i>Vetter</i> altábornagynak 1000 db arany	4,500	frt.
<i>Ulrich</i> tüzérőrnagy	10,000	"
<i>Vecsey</i> tábornoknak	20,000	"
<i>Leitner</i> alezredesnek	10,000	"
<i>Sebes</i> őrnagynak a lugosi helyparancs- nokság számára	4,000	"
<i>Fülöpp</i> Leo, krmbiztosnak	4,000	"
<i>Danielisz</i> hadi intendánsnak	238,344	"
<i>Káldor</i> őrnagynak	600	"
<i>Horváth</i> Zsigm., hadipénztára számára	25,000	"

Összesen : 316,444 frt.

Az augusztusi kiadások, melyek a többi hónapok kiadásaihoz feltűnőleg csekélyek, pedig a forradalom végnapjaiban kell a legnagyobb erőfeszítést feltennünk, — csak a hó 14-éig számítandók. Ekkor be volt fejezve a magyar szabadságháború. Különben az augusztusi kiadások csekélységét megmagyarázza eléggé a harc esélye, mert ekkor már az ország legnagyobb része el volt vesztve; s a papírpénzkészlet is csekély volt, mert a folytonos költözködés folytán nem lehetett készíteni, úgy hogy a katonaság szükséglete is csak utalványok által szereztetett be.

A kormánybiztosok, hadiintendánsoknak stbnek hadicézlokra adott — s fenn elősorolt pénzek 14.783,827 frtnyi összeget képeznek; s az eltérés a sommázatban e czimen elősorolt összegtől onnan van, mert némely kiadások, — melyek itt elősoroltatnak — ott más című kiadások közt soroltattak el.

XIII.

Különféle titkos és hadi czélokra tett kiadások.

A különféle — többnyire *titkos* czélu kiadások között, melyeknek összege a rendkívüli és hadi kiadások közt foglaltatik, találjuk a következő tételeket:

Selmeczi bányászok Aradra szállítása .	2,300	frt.
A komáromi gőzmalom helyreállítása .	6,600	„
Katona Miklósnak a horvát foglyok tartására	4,146	„
Szabolcsmegyének ugyane czélra . .	4,500	„
Kémek fizetésére januáriusban 300 arany	1,350	„

A nép tanítására (felkeltésére)

kiküldött egyéneknek:

Kopcsányi Józsefnek .	250	frt.
Dobsa Lajosnak . .	250	„
Vasvári Pálnak . . .	300	„
Kléh Istvánnak . . .	200	„
Vas-Gerebennek . . .	100	„
Emédi Dánielnek . .	200	„
	<hr/>	
	1,300	„

Ugyancsak januáriusban rendőri czélok- ra 300 arany	1,350 frt.
Februáriusban <i>Frank</i> Salamonnak titkos Kiküldetésre	2,000 „
Montecuculli cs. k. ezredes elfogóinak jutalmazása 20 arany	90 „
Kossuth Lajosnak közvitéznek jutalmazá- sára 100 arany	450 „
B. Jósika Miklósnak érdemjelek készít- tetésére	1,065 „
Hadifoglyok tartása februáriusban . . .	5,000 „
Egy Párisba küldött egyénnek:	
400 drb arany és 1200 frt osz- trák bankjegyekben	3,000 „
Szahely Imrének a komáromi várba való titkos bejutása, és utjáért — jutalom (áprilisben)	1,000 „
A Poroszországba küldött Lichtenstein Györgynek 800 arany és bankjegyekb.	4,000 „
Vécsei tábornoknak kémek fizetésére 20 arany és osztrák bankjegyekben . . .	290 „
Harvay Viktor kapitánynak fontos szol- gálati megjutalmazására	3,950 „
Görgeinek titkos kiadásokra 50 arany . .	225 „
Britvetz Józsefnek külföldön tett titkos szolgálatiért	200 „
Vas-Gerebennek a „Népbarát“-ra . . .	5,000 „
Juniusb. hajóhid verése a Csepelszigetnél	10,770 „
Budavár bevétele után helyreállítási költ- ségek	20,000 „

Waldberg Károly ezredesnek titkos kiadásokra 100 arany és bankjegyekben	2,450	frt.
Löwy Arminnak egy ezüst asztali készletért Kossuth Lajos kormányzó számára	2,383	„
Klapka tábornok apjának titkos czélokra	2,000	„
Zerffy Gusztávnak egy magyar szellemű német lapnak Pancsován való kiadásáért	500	„
Deseffy tábornoknak titkos k. 100 arany	450	„
Mészárosnak ugyane czélra 300 arany .	1,350	„
Balcesco és Boliák Cesar oláhországi emigránsoknak forradalmi célra 400 arany és bankjegyekben	2,400	„

De nem részletezem tovább e rovatot. A háborúkat nem szokták glaucekztyüvel vivni s ilyenkor nélkülözhetlen a jó kémek tartása, hogy az ellenség mozdulatairól mindig értesülve legyünk, hiszen a legujabb háboruk a kémkedésre még nagyobb súlyt fektettek. E mellett látunk külföldre való titkos küldetéseket, melyeknek czélja közelebb nincs meghatározva, — de melyek valószínűleg fegyverek behozatalát czélozták.

Meg kell jegyeznünk, hogy az ilyenmű kiadások nagyobb része osztrák bankjegyekkel fedeztetett. Az illető utalványokra a szé-

len jegyeztetett ez mindig oda. S hogy a titkos kiküldetést vállalt egyének miért látták el magukat arany- és osztrákpénzzel, annak igen természetes oka van.

Sokkal nagyobb volna ez az összeg, a kémek fizetése s értesülések beszerzése összehasonlíthatlanul több pénzt igényelt volna, ha a háború nem foly vala hazánk földén, a hol a földmives szabadítónak tekinté a magyar seregeket. A titkos kiadások óriási összeget emésztenek fel minden háborúban, — s még inkább a forradalmakban, melyek rendkívüli eszközökkel vivatnak. Az a nevetségeségig csekély összeg tehát — melyet a nemzeti kormány titkos kiadásokra adott — leginkább bizonyítja, hogy a forradalom ügyé a nemzet ügye volt, — s hogy a nép, mely a járom alól csak imént szabadult föl, mely eddig politikai tényezőként nem szerepelt: hiven és helyesen fogta fel a szabadság és alkotmányosság, később a *nemzeti lét* nagy kérdéseit. A nép nagy volt, nemcsak vére és vagyona feláldozásában, — de nagy volt erkölcsében és becsületességében is, mert a háboruk malum necessariumja a *kémkedési kenyérkereset* — mely nagy és civilizált nem-

zetek harczaiban oly nagy szerepet játszik ma, s mely ép úgy árnyfoltot vet az egyesre, mint nemzetekre — nálunk magyarok közt, még egy kétségbeesett harcz zürzavarában sem divatozott.

XIV.

A forradalom legyőzése után az osztrákok kezébe esett pénztári maradvány és nyert érzékéslet.

Az eddig részletezett összegek — azt hiszem elég világosságot vetnek a forradalmi pénzkezelésre; a további részletezés kevésbé volna érdekes.

Fölösleges volna hangsúlyoznunk — a forradalmi pénzkezelés tisztaságát, ha az abszolút uralom, mely hazánkat egy ideig vas-karjai közt tartá, nem gyanusította volna e tekintetben is a nemzeti mozgalom vezetőit.

Valóban — a nemzeti mozgalom legyőzése után alig volt ember e hazában, s a szereplők közt, kit a forradalom vagyonossá tett volna; de száz és százezren a kik szegényebbekké, számtalanon a kik koldusokká lettek.

Azonban furcsának tűnhetik fel sokak előtt miként van az, hogy a 49-iki kiadások a bevételekkel krajczárról krajczárra egyeznek?

E kérdésre nézve a 49 iki számadások alapján azt a választ nyerjük, hogy aug. 14-én, a világosi fegyverletétel után még *43,435 frt 55 kr átadatott a budai központi csász. kir. fizetőhivatalnak.* Ez tehát tulajdonképen a *pénztári maradvány.* S hogy a bevételi és kiadási sommázatban az eredmény egyenlő; ez onnan van, mert a nevezett 43 ezer frtnyi maradvány a különféle közigazgatási kiadások közt számoltatott el.

Igaz, hogy július hó vége felé — a magyar forradalom napjának hanyatlásakor a számadások kissé zavartabbak; a nyugták a szünteleni vándorlás közben részt elvesztek; de az összegek igen csekélyek s többnyire a menekvő képviselők s tisztviselőknek adott összegeket illetik, többi közt Simonyi, Okolicsányi, Vukovics, Beöthynek, Rapaich, Zeyk, Irinyi, Kubinyi, Vörösmarty, Kandó stbnek adott kisebb nagyobb összegeket. — Általában véve 677 frtról nem találunk számadást „minthogy mindenütt, az utczán és az oda tolakodó felvevők közepében fizetni kénytelen volt a fizetnök (pénztárnok) és ezen szerencsétlen helyzetben a nyugtatványok minckelősége azokat a kézi naplójába beigtathat-

ná, hihetőleg elvesztek“ — így szól a pénztárnok indokolása, miért is a nevezett összeg kiadásba tétetett.

A 49-iki valóságos *forradalmi* kiadás tehát :

	47.119,776	frt	6	kr.
levonatván	43,435	„	55	„
	<hr/>			
	47.076,341	frt	11	kr.

Emlékezzünk meg a helyen, azon nyers arany és ezüst készletről is, mely a világozi fegyverletétel után az osztrákoknak átadatott.

Mesés hírek keringtek ezen érczkészletről. A legmérsékeltebbek 2 milló forintra teszik s Horváth Mihály is (III. k. 514. l.) legalább egy millióra teszi értékét. S árulással vádolja Duscheket, hogy ez fegyverek beszerzésére nem akart a pénztárból 3—4 ezer drb aranyat adni, mert mint mondá, akkor a legszükségesebb külföldi missiókra nem lesz pénz, s mégis az osztrák seregeknek legalább is egy millió nyers érczet adott át.

Mi koránt sem akarunk Duschek védői gyanánt föllépni, a kik szerepeltek s befoly-

tak a dolgoknak intézésébe akkor, azok illetékesebbek ítéletet mondani a forradalom pénzügyének volt kezelője felett; egyszerűen tényeket állitunk szembe mesével.

Láttuk, hogy a kormány rendelkezése alatt összesen 1849-ben körülbelől 23 ezer drb vert arany volt. Hogy ez nem oly nagy összeg forradalmi időkben, kár volna fejtegetni, — s hogy a gazdálkodás ily csekély tőke mellett szükséges volt — azt is. Ezt tudva, semmi különös színben sem tűnik fel Duschek azon állítása, hogy ha 3—4 ezer drb aranyat egy célra ad, — akkor egy más célra, a külföldi kiküldetésekre nem adhat.

De — előhozhatná valaki az egy milliót meghaladó nyers érczkészletet. Miért nem veretett abból a miniszter pénzt? miért hagyta a nyers érczkészletet a ládákban heverni, — hogy aztán az osztrák táborba szaladjon vele? —

Az érczpénz forgalomba bocsátása Kossuth elvei ellen volt. Ezért dolgoztak oly keveset a pénzverdék, bár dolgoztak, — a mint fentebb láttuk, hol az érczpénzmennyiségről szóltunk. Látni lehetett, hogy az országnak papírpénz általi elárasztása folytán az ércz-

pénz forgalomba bocsátása nem lesz semmi haszonnal, hanem tetemes kárt okozand az államnak. Az érczpénzt hiába hozta volna az állam forgalomba, — az azonnal eltűnt volna. S Kossuth maga adá azon biztosítást az országgyűlésen papirospénz-műveleteinek kezdetén — hogy „az érczpénz forgalomba hozásával ovatos lesz.“ S minél több papirospénz bocsáttatott ki, annál kevésbé lépett előtérbe azon szükségesség, hogy az állam érczpénzt hozzon forgalomba. Az ércz- és papirospénz közötti viszony helyreállítása későbbi időkre vala fentartva, s nem lehet tagadni, ha a politikai állapotok békés megoldást nyernek vala : a rend és béke helyreálltával, s a bécsi bankjegyek sorsának megállapítása után : a papiros- és érczpénz közti egyensúly hamar helyre lett volna állitva hazánkban. De miután az érczpénz forgalomba bocsátására nem vala szükség, — nem kellett oly nagyon sietni a nyers ércz feldolgozásával sem, s Kossuth — ha nem egyenesen maga rendelte meg — ugy bizonynyára legalább intentioinak megfelelt : egy érczalap gyűjtése, — melylyel a harcz bevégeztével — az ország pénzügyeinek rendezésé-

hez lehetett volna látni. Hogy végül ez az érczalap az osztrákok kezébe esett; ezért csak azt a végzetet érheti vád, mely reánk mérte küzdelmeink teljes sikernélküliségét.

S lássuk, mennyi volt az a mesés, némelyek szerint egy, mások szerint két milliót, — sőt ismét mások szerint ennél is nagyobb összeget meghaladó érczalap, melyet Duschek az osztrákok kezére játszott?

Az ércz, melyet Duschek Aradnál az osztrákoknak átadott, összesen 511,300 pp. frt értéket képviselt. *) S ennyi vétetett fel a közös aktívák közé.

Látjuk tehát, hogy a beszéd s a hír hamar nagyit, — s ennél alapján nem tanácsos történetet inni, még kevésbé kárhozható ítéletet mondani valaki fölött.

Mindazonáltal ezzel s a mit még a pénzjegyeknél Duscheket illetőleg mondtunk, korántsem akarjuk Horváth M. azon állításait czáfolgatni, melyeket a forradalmi pénzügy vezetőjének *jellemét* illetőleg elmond. Mi elfogadjuk a tényt, hogy Duschek az osztrák kormány által nem lett úgy megbüntette

*) $\frac{10,565}{1849}$ sz. osztrák pénzügym. okmány.

mint többi társai, s hogy ennek háta megett az osztrák kormánynak tett szolgálatai lapanganak, melyeket az 1849. decz. 1-i haditörvényszéki utasítás következőleg ír körül: „tisztázottaknak kijelenthetők azon tisztviselők, kik bebizonyíthatólag azért maradtak meg állomásukon, s azon szándékkal folytatták szolgálatukat, hogy tetemes kincstári javakat, vagy becses levéltárakat megmentse-nek, ha e megmentés legalább részben teljesült.“ De másrésről viszont a Horváth M. által felhozott vádak nem mindenike állhat meg a tényekkel szemben.

Összegezzük végül a nemzeti kormány rendelkezése alatt állt értékeket:

1848. június végeig befolyt	. . .	3.000,000 frt.
1848. decz. „ „	. . .	10.000,000 „
1 és 2 frtos bankjegyek	. . .	4.000,000 „
1848-ban igénybe vett hitel	. . .	20.000,000 „
1849-iki pénzforgalom	. . .	47.000,000 „

A forradalom költsége kerekszámban: 84.000,000 frt